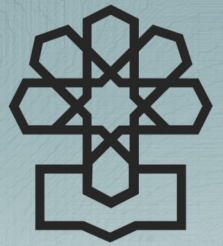

درباره لایحه برنامه چهارم توسعه:
نظام بودجه‌ریزی و پیوند بین برنامه و بودجه
(ویرایش اول)

معاونت پژوهشی
دفتر مطالعات برنامه و بودجه

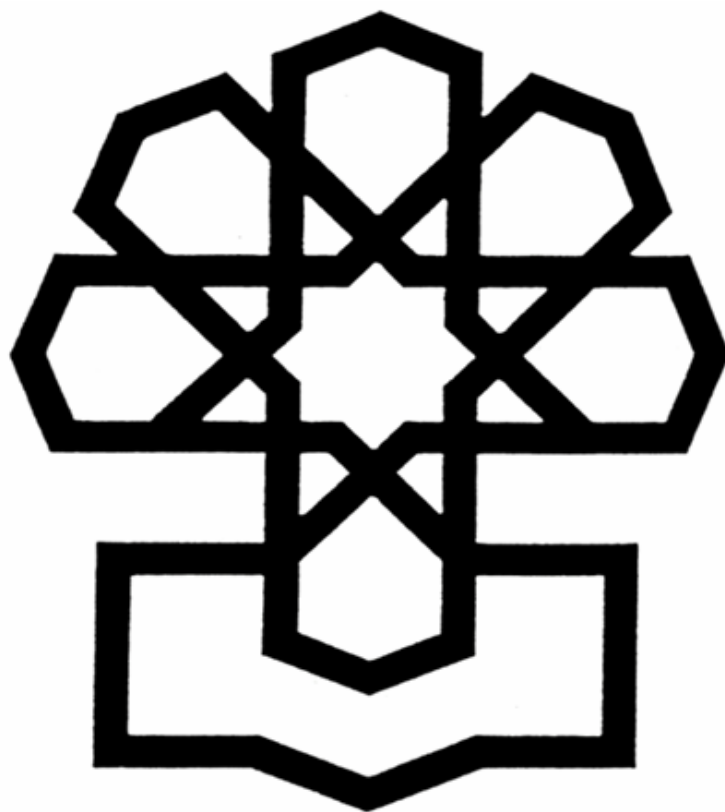

شماره مسلسل: ۶۸۹۳

اسفند ماه ۱۳۸۲

درباره لایحه برنامه چهارم توسعه (۱):
نظام بودجه‌ریزی و پیوند بین برنامه و بودجه
(ویرایش دوم)

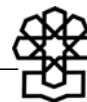
کد موضوعی: ۴۱۰

۶۸۹۳

شماره مسلسل:

معاونت پژوهشی
اسفند ماه ۱۳۸۲

دفتر: مطالعات برنامه و بودجه

**درباره لایحه برنامه چهارم توسعه (۱):
نظام بودجه‌ریزی و پیوند بین برنامه و بودجه
(ویرایش دوم)**

۴۱۰

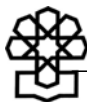
کد موضوعی:

۶۸۹۳

شماره مسلسل:

فهرست مطالب

۱. مقدمه ۲
۲. نگاهی کوتاه به مشکلات نظام بودجه‌ریزی ۳
۳. بررسی برنامه چهارم توسعه از زاویه پیوند بین برنامه و بودجه ۸
۴. ارزیابی پیشنهاد دولت در لایحه برنامه در رابطه با اصلاح نظام بودجه‌ریزی ۱۱
۵. پیشنهاد ۱۴
- پیوست: جداول ۱۷

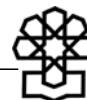

۱. مقدمه

بودجه‌ریزی در بخش عمومی ناظر بر پیش‌بینی منابع و مصارف مالی برای انجام مأموریت‌ها و وظایف دولت است. در این تعریف، اطلاعات بودجه‌ای بازتاب مالی و اعتباری تصمیم‌های اجرایی و محدوده بودجه‌ریزی مترادف یا منطبق با چارچوب فعالیت‌های دولت است. از این رو، بررسی محتوایی و ارزیابی ماهوی تصمیم‌های بودجه‌ای و به تبع آن گستره بودجه‌ریزی و حجم عملیاتی آن در ساختارهای سیاسی سوسیالیست، دولت‌های مداخله‌گر، یا حاکمیت‌های ارشادی با تفاوت‌های بسیار آشکار همراه خواهد بود. از سوی دیگر، جایگاه دولت و انتظارهای اجتماعی از آن، متأثر از نظام‌های ارزشی حاکم و پیشینه تاریخی حکومت است، هر چند که ماهیت درآمدهای عمومی و چگونگی دسترسی دولت‌ها به منابع مالی و نیز حدود مشارکت افراد جامعه در تأمین این منابع، نقش پراهمیتی دارد. بنابراین، برای انتخاب و ارائه تعریفی از بودجه و بودجه‌ریزی در بخش عمومی باید به تأثیر تفاوت‌های ناشی از ویژگی‌های یاد شده در ماهیت منابع و محدوده مصارف هر کشور توجه داشت.

بودجه‌ریزی در ایران؛ به رغم جایگاه ممتاز برنامه‌ریزی و اهمیتی که بودجه در تهیه و اجرای برنامه‌های عمرانی دارد، ابزاری ناکارآمد است. تهیه و تصویب بودجه برای هر دوره مالی توان قابل توجهی از نیروهای کارشناسی دستگاه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد و بحث‌های گسترده‌ای را بین قوای اجرایی و قانونگذاری مطرح می‌کند. در مقیاسه با دگرگونی‌های بسیاری که طی دهه‌های اخیر در مفاهیم و مأموریت‌های بودجه در اداره امور عمومی کشورها پدید آمده است، سازماندهی، مدیریت تهیه و اجرای بودجه در ایران هنوز هم پایبند صورت‌های گذشته و درگیر قانونمندی‌های مالیه قدیم بوده و از تحولات مزبور به دور مانده است. از این رو، فرایند تهیه و اجرای بودجه در نیم قرن گذشته به مسأله پیچیده و دشواری در مدیریت بخش عمومی مبدل شده است که پیامدهای نامطلوب و روبه تزاید خود را بر دولت تحمیل می‌کند. از دیدگاه حاکمیت سیاسی کشور، بیش‌تر دشواری‌ها و مسائل بودجه ایران معلول نارسایی‌های منابع انگاشته می‌شود، در حالی که تحلیل ساختارها و عملکردهای بودجه‌ای اخیر در مقایسه با منابع و امکانات مالی دولت‌ها بیانگر واقعیت دیگری است. در عین حال، تنگناهای بودجه‌ای و نارسایی‌های مدیریت بخش عمومی از دیدگاه عامه مردم دارای سرشت و اسباب متفاوتی است. از این منظر، مدیریت بخش عمومی حوزه‌ای فاقد مرزبندی‌های شفاف و سازوکاری پرهزینه و کم‌توان است، بنابراین، مسائل و نارسایی‌های بودجه‌ریزی در بخش عمومی را می‌باید بازتاب ناکارآمدی‌های ساختاری در فرایند انتخاب و مدیریت مأموریت‌های دولت دانست.

برای کشورهایی که در اداره امور خود از برنامه‌ریزی‌های اقتصادی - اجتماعی استفاده می‌کنند، نظام‌های بودجه‌ریزی علاوه بر معانی و مأموریت‌های معمول (به عنوان سند قانونی یا به عنوان نظام اطلاعات مالی - عملیاتی دولت) معنا و مأموریت مهم دیگری نیز دارد. در این کشورها، بودجه سالانه، به عنوان پاره‌ای از برنامه‌های توسعه میان مدت، باید از مطابقت‌های عملیاتی، اعتباری و

زمانی با پیش‌بینی‌های برنامه تنظیم و اجرا شود. بنابراین انتظار می‌رود که سازماندهی برای اجرای این مأموریت و هدایت جریان‌های بودجه‌ای به سوی تحقق اهداف برنامه‌های توسعه، از طریق ایجاد هماهنگی‌های ساختاری در تابعیت بودجه از برنامه صورت پذیرد.

اما آنچه در عمل روی می‌دهد تا حدود زیادی متفاوت است. به عبارت دیگر برنامه‌ریزان اقتصادی در بحث‌های نظری همواره بر بهره‌گیری از بودجه به عنوان برنامه کوتاه‌مدت و ابزار اجرایی برنامه‌های توسعه، تأکید می‌ورزند، اما انعطاف‌پذیری و سهولت تصمیم‌گیری بودجه‌ای در مواجهه با مسائل پیش‌بینی نشده و نیز قابلیت اصلاح و تکرار سالانه و حتی کوتاه‌مدت بودن این تصمیم‌ها در مقایسه با پیش‌بینی‌های میان‌مدت برنامه‌های توسعه، فعالیت‌های بودجه‌ای را قرین واقعیت‌های اجرایی می‌کند و آن‌ها را نسبت به پیگیری مطلق هدف‌های مصوب و دارای انضباط برنامه‌های توسعه ممتاز می‌سازد.

در گذشته اخیر ایران، تعارض‌ها یا ناسازگاری سیاست‌های بودجه‌ای با هدفگذاری مصوب برنامه‌های میان‌مدت، به رغم پیش‌بینی‌های به عمل آمده برنامه‌ریزان در اغلب موارد به تغییر هدف‌ها و صورت بندی‌های برنامه‌های توسعه منجر شده است.^۱

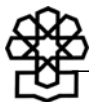
با توجه به مقدمه مذکور باید بررسی کرد که آیا پیش‌نویس لایحه برنامه چهارم توسعه برای اصلاح نظام بودجه‌ریزی از یک طرف و رفع تعارض و ناسازگاری‌های موجود بین برنامه و بودجه از طرف دیگر تمهیداتی اندیشیده است یا خیر؟

۲. نگاهی کوتاه به مشکلات نظام بودجه‌ریزی

قریب یکصد سال از تهیه نخستین سند بودجه با الهام از اصول و قواعد مالیه عمومی در ایران می‌گذرد. رغم این امر نظام بودجه‌ریزی ایران به عنوان چهره مالی مدیریت عمومی کشور ناهنجار است و تنظیم بودجه‌های سالانه با دشواری‌ها و مسائل متعددی روبه‌رو می‌شود. از دیدگاه اجتماعی، حضور دولت در متن فعالیت‌های جاری زندگی روزمره مردم، پیچیدگی و کثرت مقررات و قوانین و گه‌گاه کارگزاری‌های ایزدایی سازمان اداری، بروز فشارهای تورمی در اقتصاد و پیامدهای ناخواسته آن در چگونگی توزیع درآمدها و معیشت افراد و سرانجام تغییرهای پیاپی در سیاست‌های اتخاذ شده یا ناکامی‌های سیاست‌های مزبور در نیل به هدف‌های عمومی نشانه‌هایی از نابسامانی مدیریت مالی کشور است. نشانه‌های یاد شده داوری‌هایی را درباره کارایی یا مقایسه هزینه - فایده بخش عمومی برانگیخته و به الگوی رفتاری مردم با دولت شکل می‌بخشد.

از دیدگاه حاکمیت سیاسی کشور نیز فرایند تهیه و اجرای بودجه با تنگناهای روزافزون مواجه است. گستردگی انتظارات عمومی نسبت به منابع قابل دسترسی سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های دولت را در عمل ناممکن می‌کند و بازنگری‌های مکرر در برنامه‌های اجرایی اتلاف

۱. شبیری‌نژاد علی اکبر، «مبانی نظری بودجه و بودجه‌ریزی در ایران» در «بودجه‌ریزی در ایران (مسائل و چالش‌ها)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۱.

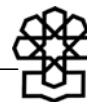

بخشی از منابع موجود را جایگزین هدف هزینه‌های بهینه می‌سازد. پیوند بودجه‌های سالانه با برنامه‌های عمرانی میان مدت بر امتداد زمانی این نارسایی‌ها می‌افزاید و سبب تسری آثار سوء عملکردهای سالانه به دوره‌های بلندمدت می‌شود.

استمرار مسائل بودجه‌ای کشور در چند دهه گذشته و کم‌ثمری رهیافت‌های حاکمیت سیاسی برای حل آن‌ها ضرورت نگرش ژرفتری را برای تحلیل مبانی مالیه عمومی در ایران و دستیابی بر الگویی در جهت تألیف سازوکارهای مؤثر بر منابع و مصارف عمومی گوشزد می‌کند. چنین الگویی با عنایت به تجربه‌های کشورهای مختلف و شواهد موجود از گذشته اخیر ایران می‌باید بر بنیان ملاحظات در سه زمینه مختلف استوار باشد، هر چند که تفکیک و بازشناسی این سه از یکدیگر مشکل و گاهی ناممکن به نظر آید.

نخستین زمینه موضوع ملاحظات اجتماعی و تلقی‌های مردمی از دخل و خرج عمومی و دولت است. مردم یا تأمین‌کنندگان منابع عمومی در هر جامعه با تکیه بر گذشته تاریخی، ویژگی‌های فرهنگی، معیارهای ارزشی و مناسبات اجتماعی خود دارای تصویری از دولت و حکومت آرمانی هستند که به کمک آن نسبت به حدود مشروعیت و پذیرفتن حکومت‌های موجود دآوری می‌کنند و در برابر حرکت‌های آن واکنش نشان می‌دهند. طبیعی است که تعدد و طیف ظهور واکنش‌های متأثر از این جریان ذهنی در رفتار اجتماعی مردم تابع مستقیم گستردگی حضور دولت است، اما گسترش دامنه دخالت‌ها و افزایش سهم دولت در منابع و مصارف جامعه را نمی‌توان دستاورد گرایش‌های ذهنی مردمی و مرادف با بسط پذیرش اجتماعی دولت انگاشت. توسعه وظایف و رشد سریع سازمان دولت، لااقل بدان گونه که تجربه قرن حاضر نشان می‌دهد، بیش از آن که منبعث از خواستگاه ملی و تمایلات مردمی باشد حاصل توسعه‌طلبی ذاتی دولت و رویدادهای بین‌المللی بوده است. بنابراین، اوج‌گیری پدیده دولت و ارتقای آن به بلندترین نقطه بنای اجتماعی در گروهی از جوامع کنونی را نباید به تقویت مبانی مشروعیت حکومت تعبیر کرد. از سوی دیگر، کم‌تر می‌توان میان دآوری‌های مردم درباره مشروعیت حکومت و انتظارات آنان از دولت ارتباط منطقی برقرار کرد. بیان تشریحی این نکته مستلزم بحث‌های نظری است، لیکن روابط روزمره اجتماعی حاکی از وجود شواهدی است که افراد امتناع یا اکراه خود از مشارکت در تأمین منابع عمومی را با فقدان یا کسر مشروعیت حکومت توجیه می‌کنند، در حالی که انتظارات آنان نسبت به کیفیت و میزان عرضه خدمات یا مصارف عمومی به گستردگی دامنه وظایف و حضور دولت در جامعه بستگی دارد.

زمینه دوم متضمن تحلیل ماهوی حکومت و دولت از دیدگاه مالیه عمومی است. وظیفه کلی دولت گردآوری منابع و تخصیص آن به هدف‌ها یا نیازهای اجتماعی است، اما اجرای این وظیفه مستلزم شناخت ویژگی‌هایی است که در این تعریف کلی نادیده می‌ماند. نظریه‌پردازان حقوقی اغلب میان حکومت و دولت تمییز قائل می‌شوند. دولت به عنوان محمل انتقال اقتدار حاکمیت سیاسی به جامعه پدیده‌ای سازمان یافته، مستمر و دارای حیات اجتماعی است، در حالی که شکل‌گیری و بقای حاکمیت موضوع ساختار سیاسی و رویه‌های قانونی معمول است. کارکرد سازمان دولت در عین

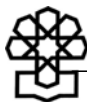

حال که به نظم اجتماعی تداوم می‌بخشد، تأثیر غیرقابل انکاری بر مشروعیت و تنفیذ آرای حاکمیت سیاسی کشور دارد. تمییز حکومت از دولت در تحلیل این پرسش که آیا تصرف دولت در منابع عمومی از مواضع مالکانه صورت می‌گیرد یا وجه کارگزارانه دارد نیز دارای اهمیت است. نظریه‌های دمکراتیک تشخیص حد مجاز منابع و مصادیق مصارف عمومی را در فرایند رأی‌گیری جستجو می‌کنند که می‌تواند به‌عنوان تأییدی بر نقش کارگزارانه دولت انگاشته شود. از سوی دیگر، هزینه‌های فزاینده و مستمر سازمان دولت و همچنین تأثیر نامستقیم این سازمان در هزینه‌های عملیاتی و اجرایی را به ندرت می‌توان به متابعت از فرایند رأی‌گیری و تمایلات حاکمیت سیاسی در آورد. در واقع، گسترش سریع و بی‌سابقه دولت‌ها در بسیاری از جوامع آن‌ها را قادر ساخته است که به‌عنوان بزرگ‌ترین سازمان کارفرمایی، ضرورت‌های خود را در قالب نیازهای اجتماعی به مردم و حاکمیت سیاسی کشور تحمیل کنند. تحلیل دو وجه پرسش مذکور می‌تواند ضمن برقراری نوعی حقوق مالکانه در منابع عمومی به نفع دولت، کارگزاری حکومت را به جهت‌گیری‌های کلی در حرکت‌های اجتماعی و منابع و مصارف عمومی محدود کند.

زمینه سوم موضوع ملاحظات اقتصادی است. ملاحظات اقتصادی بودجه به دخالت دولت در تخصیص منابع، برقراری و حفظ ثبات و بازتوزیع درآمدها محدود می‌شود.

پیدایش مالیه عمومی و قوام تدریجی نظام‌های بودجه‌ریزی بدان گونه که در کشورهای صنعتی روی داده است حاصل سازوکار هماهنگ ملاحظات یاد شده در زمینه‌های سه‌گانه فوق است. فعالیت‌های مالی متناسب با مأموریت‌های دولت موضوع مالیه عمومی قرار گرفت و بودجه‌ریزی به‌عنوان فن مدیریت، برآورد و انجام دخل و خرج و ثبت رویدادهای مربوط قلمداد گردید. از این‌رو، اصول و ضوابط حاکم بر سازماندهی، تهیه، تصویب و اجرای بودجه را می‌توان به مثابه سازوکار یک ابزار تکنولوژیک در نظر گرفت که با استفاده از آن بتوان حدود خدمات و ابعاد مالی دولت را در یک ساختار سیاسی دمکراتیک معین کرد. این تکنولوژی به موازات تحولات اجتماعی رو به تکامل نهاد.

در ایران تحولات مالیه عمومی بازتابی از زمینه‌های هماهنگ اقتصادی و اجتماعی به‌نظر نمی‌رسد. نابسامانی‌های مالی و کسری‌های رو به گسترش دخل و خرج دولت در اواخر دوران قاجار که استقراض‌های خارجی و واگذاری امتیازهای بهره‌برداری بخشی از امکانات کشور به بیگانگان را به‌دنبال آورده بود سبب شد که اصلاح مالیه به‌عنوان یک خواست ملی در زمره هدف‌های اصلی انقلاب مشروطیت جای گیرد. با استقرار نظام مشروطه تلاش‌های متعددی برای سازماندهی مالیه عمومی آغاز شد، اما آشفتگی‌های سیاسی و اجتماعی موجود، حاصل این تلاش‌ها را به اقتباس قواعد و صورت‌های بودجه‌ای معمول در غرب محدود کرد. بیگانگی این قواعد و صورت‌های اقتباس شده با ملاحظات حاکم بر محیط اجتماعی و اقتصادی ایران به گسیختگی بیش‌تر امور مالیه عمومی انجامید و واگذاری مسئولیت ادامه کار به کارگزاران خارجی به تخریب سازمان مالیه و قطع پیوندهای آن با ساختار تولیدی کشور کشیده شد. در نتیجه، نارسایی‌های مالی ناشی از کسر مشروعیت و فقدان کارایی سازمان وصول در اواخر دوران حکومت قاجار جای

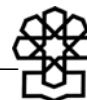

خود را به دگرگونی عمیق رابطه مالی دولت با جامعه و بروز عدم توازن‌های ساختار در بودجه‌ریزی ایران داد که کم یا بیش تاکنون ادامه داشته است. اهمیت گرفتن نقش درآمدهای نفتی در بودجه و تضعیف تفاهم فرهنگی میان دولت و جامعه دو پیامد عمده و در واقع، وجوه دوگانه‌ای از نتیجه مذکور بود. وابستگی منابع دولت به درآمدهای نفتی در نیم قرن اخیر که گاه به حدود ۷۰ درصد رسیده است، اداره امور مالی و اقتدار مدیریت کشور را تحت تأثیر شدید سیاست‌های جهانی نفت در آورده که در بررسی تحولات سیاسی و اقتصادی در زمره متغیرهای برونزا قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، تکیه فزاینده بر درآمدهای حاصل از صدور نفت ممکن است آثار ناخواسته‌ای همچون انتقال کانون اصلی توجه دولت به جهان خارج و احساس استغنائی نسبی از منابع داخلی را در بر داشته باشد. در چنین شرایطی، هرگونه تغییر منفی در روابط سیاسی - تجاری یا قیمت‌های جهانی نفت می‌تواند به تزلزل ثبات مالی دولت منتهی شود و آسیب‌های مضاعفی بر اقتصاد کشور وارد آورد.^۱

براساس مطالعات انجام شده مهم‌ترین مسائل بودجه‌ریزی ایران ناشی از آن است که فرایند تهیه، تصویب و اجرای بودجه فاقد جامعیت اطلاعاتی و شفافیت تصمیم‌های اجرایی است؛ از مسئولیت‌های درون مدیریت دولت و در بین قوای سه‌گانه مرزبندی‌های قطعی و تعریف شده‌ای وجود ندارد؛ تعاریف قانونی بودجه پاسخگوی نیازهای اجرایی و مدیریتی نیست و در آن ملاحظات کارکردی و فنی مورد توجه قرار نمی‌گیرد. در عمل، اهمیت استفاده از الگوهای اقتصادسنجی کوتاه‌مدت ناشناخته مانده و پیش‌بینی آثار اجرایی بودجه بر متغیرهای اقتصادی به‌طور جدی معمول نیست. در بودجه‌ریزی کنونی به الگوهای رفتاری دولت و تأثیر آن در تخصیص ماهوی منابع به مصارف واقعی گذارده نمی‌شود؛ و از آن‌جا که ساختار اداری دولت بر پایه استقرار نظام سازمانی و استمرار وضع موجود است، آثار عملکردهای منفی تشکیلاتی و نارسایی‌های روش‌ها، مدیریت نیروی انسانی بر بودجه اجتناب‌ناپذیر است. از سوی دیگر، کاستی‌های قانونی بودجه‌ریزی به لحاظ شکلی و ماهوی در مراحل مختلف از جمله تبصره‌نویسی، تحصیل درآمدها و ایجاد تعهدات مالی به خوبی مشهود است. روش‌های اداری معمول در فرایند بودجه‌ریزی کارساز نیست و سنت‌های دیرین همچنان بر پاره‌ای از روش‌های نوین حاکمیت دارد. طبقه‌بندی‌ها، موافقتنامه‌ها، تخصیص اعتبارات و مدیریت‌های اجرایی بر مبنای متقن و تعریف شده‌ای استوار نشده و در نتیجه، فقدان کارایی نظام نظارتی برای پاسخگویی به مسئولیت‌های محاسباتی مدیران، نظارت در مراحل قبل، حین و پس از اجرا و نیز سازماندهی نظارت بر عملیات اجرایی برنامه‌های عمرانی از مشخصه‌های بودجه‌ریزی کنونی است. داوری نسبت به تأثیر نارسایی‌ها و مسائل مزبور و با کمک سنجه‌هایی که از روند عملکرد بودجه در ۱۴ سال اخیر ارائه شده است نشان از حاکمیت مصالح بوروکراسی دولتی و ناتوانی مدیریت‌های بودجه‌ای در کنترل و تغییر مسیر آن دارد.^۲

۱. شبیری‌نژاد، علی اکبر. گستره مالی و ساختار بودجه‌ای ایران، نشر نی ۱۳۷۰، صص ۹-۵

۲. بودجه‌ریزی ایران (مسائل و چالش‌ها)، دفتر مطالعات برنامه و بودجه، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی ۱۳۸۱، صص ۳۲-۳۳.

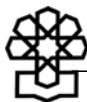
از طرف دیگر تفاهمات بودجه‌ای در سطح مدیریت دولت یا توافق‌های حاصل میان نمایندگان مجلس و مسئولان دستگاه‌های اجرایی فاقد چارچوب‌های رسمی و تعریف شده است و در نتیجه، تصمیم‌های بودجه‌ای در اغلب موارد قابلیت پیگیری یا ضمانت اجرایی مؤثر را نداشته و در عمل تابع چگونگی تحقق منابع، مکانیسم‌های تخصیص تدریجی اعتبارات و مداخله‌های مدیریت میانی قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، فقدان یک نظام اطلاعاتی و نبود دسترسی به گزارش‌های قابل اتکا و مستمر، تهیه و بررسی لوایح بودجه‌ای را در دولت و در مجلس با دشواری‌های زیادی روبه‌رو کرده، به طوری که با فرض عدم محدودیت منابع و وجود فرصت زمانی کافی باز هم کار زیادی از پیش نخواهد رفت.

دو ضرورت عمده و اصلی که منشاء بسیاری از مسائل و نارسایی‌های موجود در مدیریت بخش عمومی و سبب ایجاد تردیدهایی در نحوه بررسی و اتخاذ تصمیم بر سر لوایح بودجه سالانه در مجلس و در پی آن بروز موانع جدی در اجرای وظایف نظارتی قانونگذار می‌شود عبارتند از:

الف) ضرورت اصلاح فرایند قانونی و مدیریتی بودجه در مراحل تهیه، تصویب و اجرا،
ب) ضرورت بررسی دقیق و همه جانبه برای دستیابی به الگوی سنجیده و منطبق با شرایط و مقتضیات ساختار مدیریت بخش عمومی کشور به عنوان بستر اجرایی ضرورت نخست.
در گذشته اخیر، گزارش‌های متعددی که با تکیه بر تجربه‌های کارشناسی و با استفاده از قرائن و شواهد اجرایی تهیه شده و در طی آن‌ها تحقق پیش‌بینی‌ها یا صحت محاسبه‌های بودجه‌ای مورد تردید جدی قرار گرفته (که در عمل هم محقق شده است)، به سبب آن‌که روش‌های کنونی تهیه و تصویب بودجه توانایی تنظیم و ارائه لایحه‌ای بجز شکل کنونی سند بودجه ندارد، بدون نتیجه مانده است.

اما ضرورت دوم که دارای اهمیت بسیار بیش‌تری است، چگونگی دستیابی به الگوی مناسب برای اصلاح است، زیرا شرایط و مقتضای بودجه‌ای ایران همانند هر کشور دیگر دارای ویژگی‌هایی است که نادیده ماندن آن‌ها مترادف با عدم توفیق در انجام اصلاحات است. الگوی مناسبی که در عین برخورداری از موازین بودجه‌ریزی علمی و معتبر در میان کشورها با ویژگی‌های مالی عمومی ایران نیز منطبق و مهم‌تر از آن دارای قابلیت اجرای جدی باشد.

طرح ضرورت‌های فوق سبب عطف توجه و پیگیری تعداد بیش‌تری از نمایندگان محترم و سرانجام، تصویب تبصره ۴۸ قانون بودجه سال کشور شد. اما متأسفانه اجرای این حکم قانونی در حد تغییر طبقه‌بندی اقلام بودجه‌ای سال ۱۳۸۱ به بعد به نظام طبقه‌بندی آمارهای مالی دولت متوقف شد. در واقع، این فقدان دستیابی به الگوی بودجه‌ریزی متناسب با نیازهای کشور بود که اصلاح نظام بودجه‌ریزی را با یک تغییر طبقه‌بندی (آن هم با اشکال‌های متعددی که طرح آن‌ها خود موضوع گزارش مستقلی است) مترادف پنداشت. مفاد بخشنامه بودجه ۱۳۸۳ مبنی بر عدم امکان سیاستگذاری‌های جدید به دلیل عدم دستیابی به منابع تازه و تنظیم بودجه سال ۱۳۸۳ در محدوده بودجه سال ۱۳۸۲ را می‌باید به مثابه اسقاط تکلیف قانونی تبصره ۴۸ و نقطه پایانی بر اصلاحات مورد نظر دانست.

بررسی پیش‌نویس برنامه چهارم توسعه از دیدگاه چگونگی رفع آثار نارسایی‌های بودجه‌ای در برنامه‌های عمرانی نشان می‌دهد که متأسفانه باز هم عدم توان یا توجه کافی مدیریت اجرایی به آثار یاد شده، قابلیت‌های اجرایی مفاد و محتوای برنامه چهارم را با خطر مواجه ساخته است. نگاهی به احکام برنامه چهارم توسعه در رابطه با بودجه (جداول پیوست) نشان می‌دهد که متأسفانه جز احکام کلی در رابطه با بودجه - که چندان محل اجرایی ندارند^۱ - به بودجه‌ریزی به عنوان یک نظام هدفمند نگریسته نشده و چاره‌ای برای رفع مشکلاتی که قبلاً اشاره رفت اندیشیده نشده است.

۳. بررسی برنامه چهارم توسعه از زاویه پیوند بین برنامه و بودجه

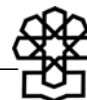
برنامه چهارم توسعه در بستر مجموعه قوانین و مقررات مالی موجود تهیه و اجرا خواهد شد. از جمله این قوانین عبارتند از: قانون محاسبات عمومی کشور مصوب سال ۱۳۶۶، قانون برنامه و بودجه مصوب سال ۱۳۵۱ و قانون دیوان محاسبات مصوب سال ۱۳۶۲. نکته اول این است که در آستانه آغاز این برنامه، هنوز تکالیف قانونی مشخصی برای چگونگی تهیه و تنظیم بودجه کل کشور وجود ندارد. این امر موجب شده است تا از یک طرف در رابطه با پیوند بین برنامه و بودجه راه برای انجام تفسیرهای مختلف باز باشد و از طرف دیگر سابقه بیش‌تر بودجه نویسی در کشور موجب گردیده تا سمت و سوی برنامه‌های عمرانی شکل معمول بودجه‌ای به خود بگیرند. وجود نزدیک به ۳۰۰ حکم بودجه‌ای در لایحه برنامه چهارم توسعه خود شاهدهی به این مدعاست. در این بخش عمده‌ترین نارسایی‌هایی که قابلیت اجرایی مفاد و محتوای برنامه چهارم را با خطر مواجه می‌سازد بیان شده است:

الف) ناهماهنگی میان احکام قانون برنامه و بودجه و قانون محاسبات عمومی

قانون محاسبات عمومی کشور به طور عمده متأثر از مبانی مالیه عمومی کلاسیک قرن ۱۹ است، در حالی که در قانون برنامه و بودجه دیدگاه‌های اقتصادی نیز ملاحظه می‌شود و این قانون بیش‌تر به وجوه اقتصادی بودجه پرداخته است.

این دو قانون از نظر مأموریت و محتوی و کیفیت دارای تعارض‌هایی با یکدیگر هستند. به عنوان مثال یکی از این تعارضات مربوط به «تعهد» است. در ساده‌ترین تعریف، تعهد یک عمل مادی است که منشأ پرداخت می‌باشد و پرداخت نیز عبارت از تسویه بدهی با طلب: مجوزهای بودجه که به طور سالانه صادر شده و در چارچوب قانون محاسبات عمومی کشور اجرا می‌شود، معمولاً هم ناظر بر جنبه تعهد و هم ناظر بر جنبه پرداخت است، در حالی که مجوزهای برنامه‌ای تنها اجازه

۱. مانند احکام ماده ۲۴۲ در رابطه با تنظیم بودجه سنواتی بر مبنای اسناد توسعه ملی، استانی و یا حکم ماده ۲۳۵ رابطه با تدوین ضوابط مربوط جهت تقویت نظم و انضباط اداری و مالی در نظام اداره امور کشور و صرفه‌جویی در اعتبارات هزینه‌های دولت و یا حکم نه ب ماده ۲۲۴ در رابطه فراهم کردن سایر کار لازم برای تغییر نظام بودجه‌ریزی از روش موجود به روش عملیاتی.

تعهد را داده و پرداخت به سال‌های بعد منتقل می‌شود. فاصله‌ای که بین ایجاد تعهد و انجام تعهد وجود دارد یکی از تعارضات بسیار مهم بین نظام بودجه‌ای و نظام برنامه‌ای در کشور است.

این امر به دو لحاظ دارای اهمیت است:

۱. در بررسی ابعاد حقوقی برنامه و بودجه معمولاً بین دستگاه اجرایی و دستگاه قانونگذاری تفاوت نظر وجود دارد. معمولاً در مقایسه بین برنامه و بودجه، قوانین برنامه از الزامات سیاسی قوی‌تری برخوردارند در حالی که قوانین بودجه الزامات اجرایی بیش‌تری دارند. تعهدات برنامه تبدیل به الزامات اجرایی برای بودجه شده و الزامات هم اصل سالانه بودن بودجه را خدشه‌دار می‌کند و همچنین محدوده تصمیم‌گیری در بودجه را تنگ‌تر می‌سازد.^۱

۲. هنگامی که نکته قبلی را به نامعین بودن حد مجاز یک مسئول برای تعهد از محل منابع عمومی و نحوه تعیین آن اضافه نماییم آن گاه اهمیت موضوع دو چندان می‌شود. در حقیقت با انجام تعهدات، منابع آتی کشور به سوی مصارف خاصی سوق و تخصیص داده می‌شود. هرچه این تعهدات گسترده‌تر باشد محدوده تصمیم‌گیری ما نیز برای بودجه یا برنامه کوچک‌تر خواهد بود.^۲

ب) پذیرش حجم وسیعی از تعهدات جدید

در لایحه برنامه چهارم توسعه قریب به ۲۹۰ حکم که دارای آثار بودجه‌ای هستند صادر گردیده است. بیش از ۶۵ درصد احکام مزبور، منابع و مصارف بودجه، ۲۷ درصد موازن مقرراتی بودجه، ۷ درصد حوزه سازمان و مدیریت دولت و ۲۲ درصد حوزه مسئولیت‌های محاسباتی و نظارتی بودجه و حوزه حقوقی بودجه را متأثر می‌سازند (جدول پیوست). این امر به معنای حجم وسیع تعهدات جدید است.

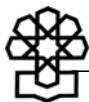
ج) کثرت قوانین و مقررات بودجه‌ای

وجود چنین ساختاری در پیش نویس لایحه برنامه چهارم در حالی است که اولاً: قانون «تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت» که خود دارای ۱۱۴ ماده (عمدتاً در ارتباط با منابع و مصارف بودجه) می‌باشد تنفیذ گردیده است و ثانیاً: قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین با بیش از ۹۰ ماده (باز هم عمدتاً در ارتباط با منابع و مصارف بودجه‌ای) به عنوان یک قانون دایمی در طول دوران برنامه نافذ خواهند بود. با توجه به موارد مزبور دو نتیجه قابل حصول است:

۱. اگر تعهدات انجام شده در سال‌های قبل، برای یک بودجه یا برنامه که در سال جاری باید از منابع تأمین و پرداخت شود، را در نظر گرفته و در کنار آن تغییرات غیرقابل پیش‌بینی، عدم تعهدات حجم وسیع مقررات و جوازهایی که در بودجه (در جهت تغییر مصوبات) داده می‌شود را نیز در نظر بگیریم، آن گاه در بررسی بودجه‌های سالانه محدوده بسیار کوچکی برای تصمیم‌گیری

۱. دکتر علی اکبر شبیری‌نژاد: ابعاد حقوقی نظام بودجه‌ریزی ایران؛ مجموعه مقالات همایش پنجاه سال برنامه‌ریزی توسعه در ایران، مرکز تحقیقات اقتصاد ایران دانشگاه علامه طباطبائی، ص ۴۶۹.

۲. همان، ص ۴۷۱

قوه مقننه باقی خواهد ماند. به همین جهت به رغم توان بالقوه قوه مقننه در رسیدگی به بودجه، امکان بسیار کمی از نظر آثار واقعی بعد از کسر محدوده‌های تعهد شده و جوازهایی که به موجب قوانین گرفته می‌شود، برای قوه مقننه در جهت هدایت بودجه باقی خواهد ماند.^۱

۲. در پیش‌نویس لایحه برنامه چهارم توسعه پیش بینی گردیده است که مجموعه اسناد ملی توسعه بخشی، فرابخشی و استانی، تهیه و توسط هیأت وزیران به تصویب برسد و کلیه دستگاه‌های اجرایی بودجه سنواتی خود را براساس اسناد فوق تنظیم کنند.

این در حالی است که دستگاه‌های اجرایی کشور مجموعه قوانین و مقررات موجود را مدنظر قرار داده و بودجه سالانه خود را با استفاده از مجوزهایی که در مورد دریافت‌ها و پرداخت‌ها وجود دارد، تهیه و تنظیم می‌نمایند. (که این مجوزها عبارتند از ۲۸۸ حکم صادر شده در لایحه برنامه چهارم، ۱۱۴ ماده قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت، ۹۰ ماده در قانون وصول برخی از درآمدها و نزدیک به ۸۰۰ تبصره بودجه‌ای)^۲ که تا ملغی نشده طبق قانون به قوت خود باقی است ولی حدود اجرای آن بستگی به آشنایی مجریان نسبت به سوابق مربوطه دارد)

نحوه تأثیرگذاری اسناد مزبور، بر روی قوانین و مقررات ناظر بر تهیه و تنظیم بودجه توسط دستگاه‌ها و نحوه تقسیم وظایف بین دستگاه‌ها در این اسناد نامعین است. بنابراین می‌توان انتظار داشت که محتوی این اسناد (در صورت تهیه) صرفاً به دستاویزی برای بر عهده گرفتن وظایف جدید توسط دستگاه‌ها و گسترش میزان اعتبارات درخواستی از سوی آن‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

ج) مسأله نظارت

یکی از عمده تعارض‌های موجود، مربوط به مسأله نظارت است. این مسأله هم در قانون برنامه و بودجه و هم در قانون محاسبات عمومی کشور وجود دارد. نگرش قانون محاسبات عمومی کشور به امر نظارت، از نظر تطبیق عملیات مالی و روش‌های پرداخت با قوانین و مقررات است، در حالی که در قانون برنامه و بودجه (فصل نهم)، نظارت در پی ارزیابی حدود تطبیق عملیات انجام شده با پیش‌بینی‌های صورت گرفته در برنامه است. لذا ظاهراً این دو نوع نظارت، دو مأموریت متفاوت است که قرار است دو دستگاه متفاوت انجام دهند.

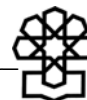
سؤال اصلی این است که با توجه به این که ابزار اجرایی هر دو نظارت، پرداخت و تخصیص منابع مالی است در صورت تعارض بین این دو نوع نظارت، شکل مدیریتی این دو قضیه چه خواهد شد.^۳

فصل پانزدهم لایحه برنامه چهارم بدون حل معضل مزبور، سازوکاری را همانند برنامه سوم توسعه برای نظارت بر برنامه پیش‌بینی کرده است که عملکرد آن نیز نشان داده است^۱ گزارش‌های

۱. برخی احکام دارای جنبه‌های مختلفی هستند برای مثال هم حوزه حقوقی بودجه و هم حوزه منابع و مصارف بودجه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. به همین دلیل جمع درصدهای ذکر شده می‌تواند بیش از ۱۰۰ درصد باشد.

۲. همان ص ۶۸.

۳. همان ص ۷۰.

تهیه شده صرفاً تشریفاتی بوده و در عمل نه تنها مانع جلوگیری از تأخیرها و صرفه‌جویی در هزینه‌ها نمی‌شود بلکه حتی در تهیه بودجه سال بعد نیز سودمند واقع نخواهد شد.

لایحه برنامه چهارم توسعه، بدون یافتن راه‌حلی برای معضلات اساسی مزبور و بدون قید نیاز به بررسی دقیق و همه‌جانبه برای شناسایی و انتخاب الگوی سازگار با مقتضیات ساختار مدیریت بخش عمومی کشور حکم به تغییر بودجه‌ریزی از روش فعلی به روش عملیاتی داده است. حکم مزبور در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ نیز تکرار شده بود که پس از گذشت دو سال هیچ‌گونه آثار اجرایی نداشته و سندی که چارچوب‌گذار وضعیت فعلی به وضعیت مطلوب و ویژگی‌های مربوط را تشریح کند نیز منتشر نشده است.

۴. ارزیابی پیشنهاد دولت در لایحه برنامه در رابطه با اصلاح نظام بودجه‌ریزی

دولت در قالب ماده ۲۲۳ لایحه برنامه چهارم پیشنهاد خود را در این زمینه به شرح ذیل مطرح نموده بود.

ماده ۲۲۳

سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور موظف است، به منظور تقویت نظام برنامه‌ریزی و نظارت بر اجرای برنامه‌های توسعه و تدوین پیشنهاد راهکارهای اساسی برای پیشرفت کشور، اقدام‌های ذیل را معمول دارد:

(الف) با تصویب شورای عالی اداری، آن دسته از وظایف اجرایی خود را که قابل واگذاری به دستگاه‌های اجرایی در سطوح ملی و استانی است، واگذار نماید.

(ب) حداکثر تا پایان سال دوم برنامه چهارم، سازوکارهای لازم را برای تغییر نظام بودجه‌ریزی از روش موجود، به روش عملیاتی و هدفمند و به صورت قیمت تمام شده خدمات فراهم کند.

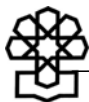
(ج) سازوکارهای لازم را، برای حمایت و توسعه بخش غیردولتی در ساختار سازمانی این سازمان فراهم کند.

(د) ساختار سازمانی، مدیریت نیروی انسانی، نظام پرداخت خاص، روش‌ها و فناوری اداری این سازمان را به ترتیبی تغییر داده و اصلاح نماید که، سازمانی کوچک، منعطف، کارا و اثربخش باشد و با به کارگیری نخبگان و اندیشمندان، امکان انجام وظایف محوله را به طور مطلوب و بهینه فراهم نماید.

(هـ) آیین‌نامه و ضوابط اجرایی این ماده، به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

با توجه به توضیحات ارائه شده در کمیته عمومی کمیسیون تلفیق برنامه چهارم توسعه مقرر گردید که سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با ارائه پیشنهاد تکمیلی چارچوب کار را به طور

۱. دکتر رشید اصلانی؛ «نظارت عملیاتی در ایران»؛ و «بودجه‌ریزی ایران (مسائل و چالش‌ها)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ ۱۳۸۱.

مشخص ارائه کند. بدین ترتیب پیشنهاد ذیل توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی جایگزین ماده ۲۲۳ لایحه دولت گردید:

ماده ۲۲۳

سازمان مدیریت برنامه‌ریزی کشور موظف است با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط به منظور اصلاح نظام بودجه‌ریزی از روش موجود به روش هدفمند و عملیاتی و به صورت قیمت تمام شده خدمات، اقدامات ذیل را حداکثر تا پایان سال دوم برنامه چهارم انجام دهد.

الف) شناسایی و احصا فعالیت و خدماتی که دستگاه‌های اجرایی ارائه می‌نماید.

ب) تعیین قیمت تمام شده فعالیت‌ها و خدمات، متناسب با کیفیت و محل جغرافیایی مشخص

ج) تنظیم لایحه بودجه سالانه براساس حجم فعالیت‌ها و خدمات و قیمت تمام شده آن

د) اعطای تخصیص اعتبارات براساس عملکرد و نتایج حاصل از فعالیت‌ها و متناسب با قیمت تمام شده آن

تبصره ۱- به منظور تسریع در تغییر نظام بودجه‌ریزی کشور و تقویت نظام برنامه‌ریزی و نظارت، سازمان مذکور موظف است ضمن اصلاح ساختار سازمان، مدیریت نیروی انسانی، نظام پرداخت، روش‌ها و فناوری اداری خود، ترتیبی اتخاذ کند تا با سازمانی کوچک، منعطف، کارا و اثربخش و به کارگیری نخبگان و اندیشمندان امکان انجام وظایف محوله به طور مطلوب و بهینه فراهم گردد.

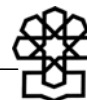
تبصره ۲- سازمان فوق‌الذکر و وزارت امور اقتصادی و دارایی نسبت به تهیه لوایح لازم برای اصلاح قوانین و مقررات مالی، اداری و استخدامی و بودجه‌ریزی کشور اقدام کند به نحوی که نظام بودجه تبدیل به نظام کنترل نتیجه و محصول گردد.

بدین ترتیب بدون توجه به مباحث عنوان شده در قسمت‌های پیشین صرفاً بحث بودجه‌ریزی عملیاتی را مطرح شده است. به طور کلی اشکالات زیر به این پیشنهاد وارد است.

۱. در متن، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی «موظف» شده با «همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط» در حالی که معلوم نیست دستگاه‌های ذی‌ربط کدامند و ربط آن‌ها چگونه و توسط چه کسی تشخیص داده می‌شود! واژه همکاری در قانون به چه معنا است و اگر دستگاهی همکاری نکرد چه می‌شود؟ آیا سازمان مدیریت باز هم «موظف» است؟

۲. اصلاح نظام بودجه‌ریزی یک عبارت کلی و فاقد مفهوم روشن و تعریف شده است. این عبارت بارها در قوانین و تبصره‌ها مورد استفاده قرار گرفته و برای آن حکم صادر شده است، اما از آن‌جا که هر کس در پی استنباط خود از «اصلاح» اقدام می‌کند هنوز هدف مورد نظر تأمین نشده است. علاوه بر آن «... روش هدفمند و عملیاتی و به صورت قیمت تمام شده خدمات ...» نیز در ادبیات بودجه‌ای فاقد آدرس، معنی و مشخصات تعریف شده است. شاید بهتر بود از روش‌های بودجه‌ریزی شناخته شده و دارای اصول و قواعد معمول استفاده شود.

۳. عبارت‌های موضوع بندهای الف، ب، ج و د در قوانین و مقررات موجود کشور بدون سابقه نیست و با تکیه بر تجربه‌های موجود فاقد مفاهیم عملیاتی در نظام اداری و جاری است. مراجعه به

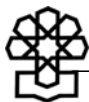
سوابق اقدام‌های به عمل آمده و تحلیل علل عدم توفیق تلاش‌های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در تحقق هدف‌های اصلاحی مورد نظر می‌تواند برای دستیابی به متون قانونی مناسب مفید باشد و از تکرار عبارت‌های کلی جلوگیری کند.

۴. به یقین اصلاح ساختار سازمانی و تقویت نیروی کارشناسی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی حرکتی ضرور و پیش شرط هر گونه اقدام اساسی و جدی در زمینه موضوع این ماده است. اما این حرکت نیز مستلزم تمهید مقدماتی بیش از عبارت‌های کلی یک تبصره بوده و ارتباط مستقیمی با متن این ماده قانون ندارد.

۵. متن تبصره ۲ در ذیل این ماده نیز بر ابهام موجود می‌افزاید. اصولاً آیا هدف این است که «... نظام موجود تبدیل به نظام کنترل نتیجه و محصول گردد» یا طبق متن اصل ماده «... اصلاح نظام بودجه‌ریزی از روش موجود به روش هدفمند و عملیاتی و به صورت قیمت تمام شده خدمات» باشد؟ اگر این هر دو مترادف پنداشته شده تبصره ۲ می‌باید به جای متن ماده و متن ماده به جای تبصره قرار گیرد، زیرا معمولاً روش‌ها به تبعیت از قوانین و مقررات تنظیم می‌شوند.

۶. متن حاضر نیز به مانند عبارت‌های مصوب گذشته فاقد شناخت مراحل اجرایی و زمان‌بندی عملیاتی است. انجام چنین اقداماتی آن هم «حداکثر تا پایان سال دوم برنامه چهارم» در مقایسه با آنچه در کشورهای دیگر گذشته و می‌گذرد معجزه بزرگی است که به یقین حیرت تمام کارشناسان را برخواهد انگیخت!

۷. متأسفانه در این متن نیز به ابعاد گسترده و عظیم مسأله توجه نشده، توصیه‌های سازمان‌های بین‌المللی صاحب‌نظر در امور بودجه‌ریزی و مدیریت مالی بخش عمومی مورد نظر قرار نگرفته، به تجربه‌های کشورهای در این زمینه نگاه نشده و هیچ الگوی معین و تعریف شده‌ای برای این موضوع بسیار مهم مدیریت بخش عمومی ملاک قرار نگرفته و از این رو امیدی به دستیابی به هدف مورد نظر وجود ندارد.

۵. پیشنهاد

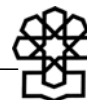
• سابقه و هدف

پیش از تصویب قانون برنامه و بودجه در سال ۱۳۵۱ چارچوب حقوقی و مقررات مربوط به تهیه، تصویب، اجرا و نظارت بر بودجه دولت مبتنی بر قانون محاسبات عمومی کشور بود که ابتدا در سال ۱۲۸۹ شمسی تصویب و تا زمان تهیه قانون برنامه و بودجه دو بار (سال‌های ۱۳۱۲ و ۱۳۴۹) مورد تجدیدنظر واقع شده بود.^۱ قانون مزبور و حتی قوانین تجدیدنظر شده آن بر پایه اصول و طبقه‌بندی‌های بودجه‌نویسی کلاسیک و بهره‌گیری از روش‌های مدیریت مالی و محاسباتی نقدی امور مربوط به ثبت و نگهداری رویدادهای مالی «بودجه عادی» دولت را در محدوده منابع درآمد معینی بر عهده می‌گرفت.

از سوی دیگر، تهیه و اجرای برنامه عمرانی به عنوان حرکتی متأخر، مبنی بر نظم حقوقی و اصول متفاوتی بود. در واقع، هر یک از برنامه‌های عمرانی (۷ تا ۵ ساله) در هدف‌گذاری‌ها و طراحی‌های مربوط متکی بر قانون ویژه و مستقلاً بود که طی آن مراجع تصمیم‌گیری، بررسی و تصویب اعتبارات یا تأیید ویژگی‌های پروژه‌های اجرایی و همچنین وظایف و سازمان مدیریتی لازم (سازمان برنامه) معین می‌گردید. در این دوران که حدود دو دهه ادامه یافت. بودجه‌ها و اعتبارات «عادی» و «عمرانی» کشور از طریق دستگاه‌های اداری جداگانه و برپایه نظام‌های حقوقی و مالی متفاوتی تنظیم و اجرا می‌شد.

دوگانگی نظام‌های تهیه و تنظیم برنامه و بودجه سبب تشکیل دفتر مرکزی بودجه در سال ۱۳۴۳ در سازمان برنامه شد. چندی پس از آغاز به کار این دفتر ماده واحده مصوب تیرماه ۱۳۴۵ مقرر کرد که از تاریخ مذکور مسئولیت تهیه و تنظیم بودجه با نخست‌وزیر و به دنبال آن رئیس دفتر بودجه سازمان برنامه با سمت معاون نخست وزیر مأموریت تمرکز بودجه‌های عادی و عمرانی و تهیه لایحه بودجه کل کشور را برعهده گرفت. در سال ۱۳۴۹ قانون محاسبات عمومی تجدیدنظر شد و سپس مأموریت اصلی و نخستین قانون برنامه و بودجه مصوب سال ۱۳۵۱ به برقراری ارتباط منطقی بین برنامه‌های عمرانی و بودجه‌های سالانه، تلفیق بودجه‌های عادی و عمرانی، وحدت خزانه و مدیریت مالی و نیز ایجاد هماهنگی در تصمیم‌گیری‌های مدیریت بخش عمومی برای هدایت اقتصادی کشور محدود گردید. در آن زمان انتظار می‌رفت که وجود مشابهت در شیوه‌های تنظیم برنامه‌های عمرانی و تهیه بودجه‌های سالانه به کمک تمرکز تخصصی مدیریت و مأموریت‌های قانونی تازه به تبعیت بیشتر عملیات اجرایی بودجه از هدف‌های برنامه بینجامد و به تعمیم این جریان به مراحل اجرا و نظارت بر بودجه‌های دولت نیز منجر گردد. اما این انتظار که می‌باید با تکیه به دستاوردهای تجربی و تجهیز سازمان‌های اجرایی و درنهایت از طریق اصلاح و تکمیل قانون مصوب ۱۳۵۱ صورت می‌گرفت به دلیل ناسازگاری‌های ساختاری و عملیاتی مدیریت

۱. آخرین تجدیدنظر در قانون محاسبات عمومی کشور مصوب سال ۱۳۶۶ مجلس شورای اسلامی و در حال حاضر مورد عمل است.

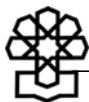
بخش عمومی و مهم‌تر از آن، گشایش‌های مالی حاصل از افزایش بهای نفت در سال‌های ۱۳۵۲ و ۱۳۵۳ تحقق نیافت.

روش‌های تهیه و تنظیم برنامه‌های عمرانی در کشورها دارای مشابهت‌های متعدد است. به عنوان مثال، شناسایی مسائل و تنگناهای اقتصادی و اجتماعی، هدفگذاری‌های توسعه‌ای بررسی منابع و امکانات، انتخاب مدل و محاسبات آماری و سرانجام، گزینش برنامه‌های عملیاتی و اجرایی در بخش‌های مختلف، زمینه‌های مشترکی برای تنظیم برنامه‌های عمرانی در بیش‌تر کشورهاست. در مورد تهیه و تنظیم بودجه‌های سالانه حتی وجوه اشتراک بسیار بیش‌تری می‌توان یافت. منابع اصلی درآمدی مأموریت‌های هزینه‌ای سازمان اداری - اجرایی و طبقه‌بندی‌های جنبی دیگر در بودجه‌ریزی اغلب کشورها مشابه است. در سه دهه اخیر توصیه‌های مراجع بین‌المللی مانند مدیریت امور اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل برای کاربرد شیوه‌های تلفیقی در طبقه‌بندی‌های بودجه‌ای با تأکیدهای صندوق بین‌المللی پول در سازماندهی مدیریت مالی دولت‌ها سبب استفاده از صورت‌های کم و بیش یکسان بودجه‌ای در کشورهای مختلف گردیده است.

به رغم مشابهت‌های زیاد و رو به گسترش روش‌های تهیه برنامه‌های عمرانی یا تنظیم صورت‌های بودجه‌ای کشورها، این موضوع را نمی‌توان مترادف با مشابهت در سازوکار عملیاتی یا ویژگی‌های ذاتی و درونی روابط حاکم در مدیریت بخش عمومی آن‌ها پنداشت.

در واقع، وجود مشترکات صوری و ناشی از کاربرد سخت‌افزاری تکنولوژی تهیه و تنظیم برنامه و بودجه به هیچ روی به مثابه اشتراک در ساختارهای اجتماعی و اقتصادی نظام‌های ارزشی یا کیفیت‌های مدیریتی نهادهای بخش عمومی نیست. از این دیدگاه نیز وضع مقررات برای تنظیم و اجرای برنامه‌های عمرانی یا بودجه‌های سالانه مستلزم تأکید بر نرم‌افزارهای تکنولوژیکی مربوط و اطمینان از سازگاری ذاتی اصول شیوه‌های برگزیده با مبانی و ساختارهای معتبر اجتماعی است که در هر جامعه دارای ویژگی‌های منحصر به خود است.

سرانجام، در تهیه و تنظیم برنامه‌های عمرانی و بودجه‌های سالانه، همخوانی عناصر سازمان دهنده و بستر عوامل قانونی دارای اهمیت بسیار است. به عبارت دیگر، مراحل هدف‌گذاری، طراحی، تصمیم‌گیری و اجرای هر برنامه یا بودجه در بستری از نظام‌های اداری و اجرایی موجود انجام می‌شود. به عنوان مثال، ساختار نظام حقوقی متضمن حدود مسئولیت‌ها، روابط سازمانی و اختیارات در تصمیم‌گیری و اجراست. نظام مالی چگونگی انجام و ثبت وقایع، تجزیه و تحلیل و پیامدهای مالی مربوط را معین می‌کند.

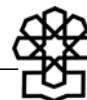
فهرست تعدادی از نظام‌هایی که در چارچوب اصلاح نظام بودجه‌ریزی مورد توجه قرار می‌گیرد عبارت است از:

● نظام فنی و اجرایی	● نظام قانونی	● انتخاب و انتقال دانش و فناوری
● نظام نظارت و ارزیابی	● نظام آماری	● تهیه برنامه
● تعاریف و اصطلاحات	● نظام مدیریتی و سازمان	● تهیه بودجه
● منابع و مصارف	● حساب‌های ملی	

با توجه به مراتب مزبور پیشنهاد می‌شود با هماهنگی و درخواست دولت محترم کمیته مطالعاتی خاصی با حضور کارشناسان سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، دیوان محاسبات و مجلس شورای اسلامی به منظور ساماندهی به نظام مالی و طراحی نظام بودجه‌ریزی متناسب با شرایط حقوقی، اداری و مالی کشور تشکیل و در مدت ۲ سال نظرات کارشناسی کمیته، در چارچوب لوایحی توسط دولت محترم بررسی و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم گردد.

پیشنهاد جایگزین بند (ب) ماده ۲۳۳:

دولت مکلف است از تاریخ تصویب قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور «کمیسیون ویژه‌ای» را مأمور بررسی و طراحی الگوی مناسب برای اصلاح ساختار و نوین‌سازی نظام بودجه‌ریزی کشور (در مراحل تهیه، تصویب و اجرا)، تعیین مشخصات و چارچوب تهیه و تصویب برنامه‌های توسعه و نحوه هماهنگی و پیوند میان آن‌ها کند. کمیسیون ویژه موظف است که مأموریت خود را براساس مراحل اجرایی تعریف و زمان‌بندی شده مصوب ظرف مدت دو سال به انجام رساند. پیشنهادهای کمیسیون برای هر مرحله همراه با اظهارنظر راجع به قابلیت‌های اجرایی و موانع احتمالی در زمینه‌های حقوقی، مالی، اداری و راه‌های برطرف کردن آن‌ها، پس از طی مراحل لازم و تصویب کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی لازم‌الاجرا است. اعضای اصلی کمیسیون ویژه مرکب از نمایندگان تام‌الاختیار و تمام وقت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نمایندگان مجلس شورای اسلامی (یک نفر از دیوان محاسبات و یک نفر از مرکز پژوهش‌ها با حکم رئیس مجلس شورای اسلامی) و تعدادی از کارشناسان صاحب‌نظر و صلاحیت است که به انتخاب اعضای کمیسیون ویژه و به حکم رئیس آن منصوب می‌شوند. رئیس کمیسیون ویژه با پیشنهاد اعضای کمیسیون مزبور حکم رئیس جمهور منصوب خواهد شد. آئین‌نامه اجرایی موضوع وظایف، اختیارات، چگونگی سازماندهی و اداره امور و تشکیل کمیته‌های فرعی حداکثر سه ماه پس از تصویب این قانون توسط کمیسیون ویژه تنظیم و به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید.

پیوست: جداول

به طول کلی در این گزارش احکامی که به نحوی حوزه‌های مختلف بودجه‌ریزی را تحت تأثیر قرار می‌دهند احکام بودجه‌ای نامیده شده‌اند. و به چهار دسته تقسیم می‌شود:

۱. حوزه منابع و مصارف بودجه شامل آن دسته از احکامی که به نحوی یا منابع یا مصارف بودجه را متأثر می‌سازند مانند بند (الف) ماده یک که طبق آن مازاد عواید حاصل از نفت نسبت به ارقام پیش‌بینی شده به حساب ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت واریز می‌شود و این حکم منابع بودجه را تحت تأثیر قرار می‌دهد از طرف دیگر احکامی مانند حکم تبصره بند (هـ) ماه ۳ که طبق آن یارانه بنزین در لوایح بودجه سنواتی منظور و منابع آن از بودجه عمومی دولت تأمین می‌شود که مصارف بودجه‌ای را متأثر می‌سازد.

۲. احکام مربوط به ساختار اداری دولت در برگیرنده تشکیلات، روش‌ها، مدیریت نیروی انسانی و قوانین و مقررات اداری در حوزه سازمان و مدیریت دولت طبقه‌بندی شده‌اند. مانند حکم بند (ح) ماده ۲۲۴ که طبق آن کلیه واحدهای سازمانی هر وزارتخانه در سطح استان، شهرستان، بخش و ... در یک واحد سازمانی ادغام می‌شوند.

۳. احکام مربوط به حوزه‌های حقوقی بودجه و نظارت بر بودجه شامل آن دسته از احکام است که به نوعی الزاماتی را بر بودجه‌های سالیانه تحمیل می‌نماید و یا نحوه نظارت بر بودجه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مانند حکم بند (ب) ماده ۱۰۳ مورد تعلق نفت تولیدی به شرکت ملی نفت ایران با وضع حقوق دولتی یا حکم ماده ۲۴۵ در مورد ارائه گزارش نظارت و ارزیابی پیشرفت هر سال برنامه.

۴. احکام مربوط به موازین مقرراتی بودجه آن دسته از احکام است که به نحوی عوامل و مراحل اداری مورد استفاده در تصمیم‌گیری، نحوه انتقال و رسمیت دادن به تصمیم‌های بودجه‌ای را متأثر می‌سازد. مانند حکم بند (ب) ماده ۳۱ که مربوط به نحوه تنظیم سند بودجه سالانه استان‌ها می‌باشد.

جدول ۱. فهرست احکام بودجه‌ای در لایحه برنامه چهارم توسعه (منابع و مصارف)

ردیف	ماده و بند	شرح	
فصل اول - بستر سازی برای رشد سریع اقتصادی			
۱	۱-الف	واریز مازاد عواید حاصل از نفت نسبت به ارقام پیش‌بینی شده به حساب «ذخیره ارزی حاصل از عواید نفت»	۱
۲	۱-ب	واریز مانده حساب ذخیره ارزی و مانده مطالبات دولت از اشخاص ناشی از تسهیلات اعطایی (موضوع ماده ۶۰ قانون برنامه سوم)	۱
۳	۱-ج	براشت دولت از حساب ذخیره ارزی در فواصل زمانی سه ماهه	۱
۴	۱-د	اجازه دولت برای اعطای اعتبار از محل حساب ذخیره ارزی حداکثر معادل ۵۰ درصد از موجودی حساب	۱
۵	۱-هـ	اختصاص حداقل ده درصد از اعتبارات قابل اعطای حساب ذخیره ارزی به بخش غیردولتی به بانک کشاورزی	۱
۶	۱-و	استفاده از وجوه حساب ذخیره ارزی برای تأمین مصارف بودجه عمومی در صورت کاهش عواید ارزی حاصل از نفت نسبت به ارقام مصوب	۱
۷	۲-الف	افزایش نسبت اعتبارات هزینه‌ای تأمین شده از محل درآمدهای غیرنفتی	۱
۸	۲-ب	عدم تأمین کسری بودجه از طریق استقراض از بانک مرکزی	۱
۹	۳-ج	تعیین حقوق دولتی نفت	۱ و ۳
۱۰	۳-د	اختصاص معادل ده درصد از درآمد محاسباتی ناشی از افزایش مقادیر صادرات نفت خام و فراورده‌های پالایش نفتی نسبت به مقادیر و قیمت سال ۱۳۸۳ به عنوان جایزه افزایش صادرات به شرکت ملی نفت	۱
۱۱	۳-هـ	محاسبه یارانه حامل‌های انرژی و منظور کردن آن به عنوان بدهی دولت، تسویه بدهی مزبور از طریق برداشت از حقوق ویژه موضوع بند (ج-۳) ماده ۳ و سود سهم و بهره مالکانه گاز و منابع بودجه عمومی دولت	۱
۱۲	۳-هـ-تبصره	منظور کردن یارانه بنزین در لوایح بودجه سنواتی و تأمین منابع آن از بودجه عمومی دولت	۱
۱۳	۳-ز	منظور کردن ۳۰ درصد از سود خالص شرکت ملی نفت ایران به عنوان سهم دولت و مابقی به عنوان اندوخته‌های قانونی و سرمایه‌ای شرکت	۱
۱۴	۳-ح	واریز کل وجوه حاصل از صادرات نفت خام از طریق بانک مرکزی به حساب خزانه‌داری کل کشور و تسویه حساب (براساس مفاد ماده ۳) در فواصل زمانی سه ماهه	۱
۱۵	۳-ی	منظور کردن تمامی مبالغ پرداختی خارج از احکام ماده (۳) توسط شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های دولتی تابعه و وابسته در بدهکار حساب دولت	۱ و ۳

* شماره (۱) بیانگر حوزه منابع و مصارف، شماره (۲) حوزه ازمان و مدیریت دولت، شماره (۳) حوزه حقوقی بودجه و شماره (۴) حوزه موازین مقرراتی بودجه می‌باشد.

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۶	۴-الف	قیمتگذاری نفت کوره، نفت گاز و بنزین بر مبنای قیمت عمده فروشی خلیج فارس و صرف منابع حاصله
۱۷	۴-الف (تبصره ۱)	عرضه نفت گاز برای تأمین آب بخش کشاورزی با قیمت نفت سفید یارانه‌ای
۱۸	۴-الف (تبصره ۲)	پرداخت یارانه نفت گاز مصرفی ماشین آلات بخش کشاورزی به جهاد کشاورزی
۱۹	۴-ب	افزایش قیمت نفت سفید، گاز طبیعی و گاز مایع به میزان بیش از ۵ درصد تورم سال قبل
۲۰	۴-ب (تبصره)	تعیین قیمت گاز طبیعی بر مبنای کمترین سطح قیمت آن در صنایع کشورهای همجوار
۲۱	۴-ج	حمایت از خانوارهای کم‌مصرف در انرژی برق
۲۲	۴-ج (تبصره)	حذف یارانه نفت سفید گاز مایع
۲۳	۵	لغو تخفیف‌ها، ترجیحات و معافیت‌های مالیاتی و حقوق گمرکی و تعیین موارد استثنا
۲۴	۸	حمایت و اعطای تسهیلات بانکی با شرایط آسان و تأمین مابه‌التفاوت سود و کار مزد تسهیلات مزبور و ... برای تقویت بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط
۲۵	۸-د	مشارکت مالی در مخاطرات سرمایه‌گذاری بخش خصوصی
۲۶	۸-و	تخصیص بخشی از منابع حاصل از خصوصی‌سازی و واگذاری تصدی‌های دولت در مناطق توسعه یافته به ایجاد زیربنای و جاذبه‌ها برای توسعه سرمایه‌گذاری از مناطق کمتر توسعه یافته
۲۷	۹-ب	ایجاد و استقرار نظام و سازوکار مناسب تأمین اجتماعی برای پاسخگویی به پیامدهای خصوصی‌سازی
۲۸	۹-ج	مشارکت ارزان قیمت مالی در بخش‌های زیربنایی
۲۹	۹-د	حمایت مالی از سرمایه‌گذاری‌های نوآورانه
۳۰	۱۱-هـ	معاف بودن نقل و انتقال سهام ناشی از ادغام، انحلال و تجزیه در سازمان شرکت‌های دولتی از پرداخت مالیات
۳۱	۱۲	تخصیص وجوه حاصل از فروش سهام شرکت‌های دولتی (۲۰ درصد علی‌الحساب مالیات بر عملکرد ۱۰ درصد علی‌الحساب سود سهم دولت و ۷۰ درصد به حساب شرکت مادر تخصصی)
۳۲	۱۹	واگذاری سهم در ازای مطالبات سازمان‌ها و صندوق‌های بازنشستگی و کارکنان توسط دولت
۳۳	۲۶	بیمه مسئولیت مدنی، محکومیت جزایی مالی و قابل خرید و ... برای مسئولان و مجریان او واگذاری

ردیف	ماده و بند	شرح
۳۴	۲۸	معافیت نقل و انتقال سهام در مورد سهام فروخته شده موضوع این قانون و پرداخت مالیات عملکرد شرکت‌های فروخته شده متعلق به دولت توسط دولت یا دستگاه اجرایی واگذارنده سهام
۳۵	۲۹-ب	سهامیه بندی تسهیلات بانکی با استفاده از یارانه نقدی و وجوه اداره شده
۳۶	۲۹-ج	پرداخت نرخ سود تسهیلات بانکی به صورت یارانه نقدی و وجوه اداره شده
۳۷	۲۹-(بند ۱)	کاهش سالانه ده درصد از بدهی دولت به بانک مرکزی
۳۸	۲۹-د (بند ۲۲)	تسویه بدهی دولت به بانک‌ها
۳۹	۲۹-هـ	اختصاص حداقل ۲۵ درصد تسهیلات اعطایی کل بانک‌های کشور به بخش آب و کشاورزی
۴۰	۲۹-و	کاهش سالانه ۲۰ درصد از افزایش در مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها
۴۱	۲۹-ک	۱. تخصیص معادل درآمد دولت از محل مالیات و سهم سود دولت در بانک‌ها به عنوان افزایش سرمایه دولت در آن بانک ۲. منظور کردن اعتبار لازم در بودجه‌های سنواتی جهت تأمین نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها
۴۲	۳۰	پرداخت بخشی از اعتبارات طرح‌های عمرانی انتفاعی در قالب تسهیلات و کمک‌های مالی و فنی از طریق وجوه اداره شده و... از محل بودجه عمومی
۴۳	۳۱	تأمین تسهیلات اعتباری و مابه‌التفاوت نرخ سود تسهیلات مذکور از محل بودجه عمومی توسط برخی وزارتخانه‌ها
۴۴	۳۴ (ب-۱)	تنظیم زمان‌بندی باز پرداخت بدهی‌ها و تعهدات به گونه‌ای که بازپرداخت‌های سالانه آن‌ها از ۳۰ درصد درآمدهای ارزی دولت در سال آخر برنامه چهارم تجاوز نکند.
۴۵	۳۴ (ب-۲)	ارزش حال خالص بدهی‌ها و تعهدات از سی میلیارد دلار در سال آخر برنامه تجاوز نکند
۴۶	۳۷	واگذاری سهام شرکت‌های بیمه تجاری
۴۷	۳۸-ح	علاوه بر اعتبارات فصل منابع آب، سالانه دو درصد از مجموع اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بودجه عمومی را تحت برنامه مستقل در لایحه بودجه سنواتی منظور و برای اجرای طرح‌های جدید به صورت صددرصد تخصیص یافته هزینه شود.
۴۸	۳۸-ل	تلفیق منابع عمومی به منابع بانک کشاورزی و بهره‌برداران جهت استفاده در طرح‌های شبکه‌های آبیاری و...
۴۹	۳۹-د	تلفیق بودجه عمومی با منابع نظام بانکی و ... به منظور پرداخت تسهیلات با سرمایه‌گذاران بخش کشاورزی و...
۵۰	۳۹-هـ	جبران بدهی دولت از محل بازپرداخت اقساط تسهیلات از بودجه عمومی و سایر منابع بابت بخشودگی اصل و کار مزد تسهیلات خسارت دیدگان ناشی از خشکسالی
۵۱	۳۹-و	ایجاد تسهیلات خاص (اداری، مالی و...) برای محصولات صادراتی کشاورزی

ردیف	ماده و بند	شرح
۵۲	۳۹-ز	ایجاد صندوق تثبیت درآمد کشاورزان با مشارکت درآمدی دولت
۵۳	۴۰-هـ	توسعه زیربناها و خدمات پایه لازم و به ویژه حمایت از سرمایه‌گذاری در راه روستایی
۵۴	۴۰-و	نوسازی و بازسازی کالبد روستاها و...
۵۵	۴۰-ز	حمایت از توسعه صنایع روستایی و...
۵۶	۴۰-ع	تأمین آب شرب سالم بهداشتی
۵۷	۴۰-ط	ایجاد تأسیسات جمع‌آوری و دفع بهداشتی فاضلاب
۵۸	۴۰-ی	ساماندهی اسکان عشایر
۵۹	۴۰-ک	بکارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در روستاها و...
۶۰	۴۲	افزایش قیمت انرژی برای واحدهایی که مصرف سالانه سوخت آن‌ها بیش از حد معین است.
۶۱	۴۳	تضمین خرید فراورده‌های نفتی و برق تولیدی پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌هایی که توسط بخش خصوصی یا تعاونی احداث شده‌اند.
۶۲	۴۶	اخذ جریمه از واحدهای مصرف‌کننده آب بابت ایجاد آلودگی و دادن معادل وجوه واریزی به سازمان حفاظت محیط زیست از طریق بودجه سنواتی
۶۳	۴۷-ج	گسترش و ایجاد زیر ساخت‌ها
۶۴	۴۷-هـ	طراحی و ایجاد و گسترش سازوکارهای حمایتی و تشویقی صادرات صنعتی
۶۵	۴۷-م	تجهیز منابع مالی لازم برای توسعه صنعتی
۶۶	۴۸-ح	پوشش بخشی از خطرپذیری سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی توسط دولت در زمینه اکتشاف بهره‌برداری از معادن
۶۷	۴۸-ی	تأمین زیربنای لازم در مناطق معدنی و معادن بزرگ توسط دولت
۶۸	۴۹-ج	قیمت گاز طبیعی فشرده حداکثر معادل ۵۰ درصد قیمت بنزین خواهد بود.
۶۹	۵۰	تأمین تسهیلات اعتباری در قالب وجوه اداره شده از محل منابع داخلی توسط شرکت‌های مادر تخصصی
۷۰	۵۱-الف	۱. اختصاص ۳۵ درصد بهره مالکانه گاز طبیعی به مصرف اجرای طرح‌های زیربنایی و آماده‌سازی سواحل و جزایر ایران خلیج فارس و حوزه نفوذ مستقیم آن‌ها با درج در طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۲. اجازه ایجاد تعهد به شرکت ملی نفت ایران به اتکال منابع این بند و موظف کردن دولت به تضمین بازپرداخت تعهدات مذکور در لوائح بودجه سالانه
۷۱	۵۳-ب	تعیین شرایط و قیمت‌های تضمینی خرید برق از نیروگاه‌های خارج از مدیریت و نظارت وزارت نیرو
۷۲	۵۴	اجازه به دولت جهت تأمین قسمتی از سود و کارمزد تسهیلات به منظور ایجاد انگیزه برای سرمایه‌گذاری و اشتغال
۷۳	۵۵-م	توسعه زیربنای حمل و نقل

ردیف	ماده و بند	شرح
۷۴	۵۵-۴	اعطای کمک‌های بلاعوض و واگذاری اراضی منابع طبیعی به صورت رایگان جهت ایجاد مجتمع‌های خدمات رفاهی در جاده‌های کشور
۷۵	۵۶	۱. واگذاری ماشین آلات، تجهیزات و اماکن مازاد توسط وزارت راه و ترابری ۲. تأمین منابع مالی مورد نیاز جهت اصلاح ساختار نیروی انسانی وزارت راه و ترابری در قالب لوایح بودجه سنواتی
۷۶	۵۸	واگذاری سهام شرکت‌های هواپیمایی و برخی شرکت‌های دولتی
۷۷	۶۱	وصول صددرصد خسارت بر ابنیه فنی و تأسیسات زیربنایی توسط سازمان حمل و نقل جاده‌ای و پایانه‌های کشور
۷۸	۶۲-الف-۳	مناسب سازی کالبد شهرها و روستاها و اماکن عمومی برای جانبازان و معلولان جسمی و حرکتی
۷۹	۶۲-ج-۳	تجمع، شفاف‌سازی و هدمند کردن یارانه‌های پراکنده و پنهان در بخش مسکن
۸۰	۶۲-ج-۵	دادن یارانه کار مزد تسهیلات مسکن به سازندگان واحدهای مسکونی ارزان قیمت
۸۱	۶۲-ج-۶	بهبودی مسکن روستایی با اولویت دادن به مناطق آسیب‌پذیر
۸۲	۶۲-ج-۹	دادن کمک‌های اعتباری و فنی برای بهسازی و نوسازی مسکن روستایی
۸۳	۶۲-هـ	اجازه به وزارت مسکن و شهرسازی جهت خرید املاک مناسب در بافت‌های فرسوده و نامناسب شهری
۸۴	۶۲-و	اجازه به وزارت مسکن و شهرسازی جهت فروش زمین‌های شهری در تملک خود
۸۵	۶۴	اعمال تغییر نرخ‌های ابلای مورد عمل اعتبارات طرح‌های عمرانی توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و درج آن در لوایح بودجه سنواتی برحسب برنامه-دستگاه

فصل دوم - تعامل فعال با اقتصاد جهانی

۸۶	۶۶-ب	برقراری تعرفه‌های ترجیحی با کشورهای بازار هدف صادراتی
۸۷	۶۶-ج	فراهم کردن امکانات و زیر ساخت‌های لازم برای ایجاد بازارهای مجازی
۸۸	۶۶-و	هدمند کردن حمایت‌های مستقیم صادراتی
۸۹	۶۶-ز	گسترش پوشش بیمه‌ای برای صادرات کالا و خدمات
۹۰	۶۶-ح	استرداد حقوق ورودی مواد اولیه و کالای واسطه‌ای مورد استفاده در تولید کالاهای صادراتی
۹۱	۶۶-ط	معافیت کالا و خدمات صادراتی از پرداخت هرگونه عوارض و مالیات
۹۲	۶۶-ط - تبصره	وضع عوارض یا مابه‌التفاوت برای مواد اولیه صادراتی
۹۳	۶۸-۳	برقراری تعرفه‌های ترجیحی به منظور کاهش قاچاق

ردیف	ماده و بند	شرح
۹۴	۷۰	راه اندازی دفاتر، شعب یا نمایندگی‌های سازمان توسعه تجارت در کشورهای هدف توسط وزارت بازرگانی
۹۵	۷۳-ج	تکمیل و ایجاد تأسیسات و تجهیزات زیربنایی مورد نیاز در مناطق آزاد
۹۶	۷۳-د	تأمین انرژی مصرفی مورد نیاز برای مصارف خانگی به نرخ داخلی در مناطق آزاد
فصل سوم - رقابت پذیری اقتصاد		
۹۷	۸۰-د	۱. تعیین نرخ فروش آب، برق، گاز، تلفن و استفاده از شبکه فاضلاب توسط نهاد تنظیم مقررات و داوری ۲. پرداخت مابه‌الفاوت قیمت کارشناسی با قیمت تکلیفی به دستگاه ذی‌ربط توسط دولت
۹۸	۸۰-د-تبصره	تأمین آب، برق، گاز، تلفن و راه تا ورودی شهرک‌های صنعتی و نواحی صنعتی توسط دولت
۹۹	۸۱-هـ	پرداخت مابه‌الفاوت قیمت تعیین شده با قیمت تکلیفی از محل اعتبارات و منابع دولت (در رابطه با کالاهای و خدمات عمومی و انحصاری و کالاهای اساسی)
۱۰۰	۸۲-ز	ایجاد مؤسسات پژوهشی برای توسعه فناوری‌های پیشرفته و جدید
۱۰۱	۸۳-ب	حمایت منطقی و منطبق با مزیت‌های رقابتی از تولید داخلی از طریق تنظیم تعرفه‌های واردات نهادهای تولید اجرای توسعه زیربناها با هدف کاهش هزینه‌های تولید
۱۰۲	۸۳-ج	اجرای توسعه زیربناها با هدف کاهش هزینه‌های تولید
فصل چهارم - توسعه مبتنی بر دانایی ۱		
۱۰۳	۸۶-د	توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و گسترش فناوری اطلاعات
۱۰۴	۸۷-هـ	انجام مطالعات فرهنگی و اجتماعی به منظور جذب و بومی‌سازی فناوری‌های نوین
۱۰۵	۸۸-ب	تأمین و پرداخت بخشی از هزینه‌های ثبت جواز امتیاز علمی
۱۰۶	۸۸-د	حمایت از کلیه پژوهش‌های سفارشی از طریق پیش‌بینی اعتبار در بودجه سنواتی
۱۰۷	۸۸-هـ	توسعه زیربناها و ساختارهای لازم برای رشد فعالیت‌های دانایی محور نظیر ایجاد و گسترش پارک‌ها و مراکز رشد علم و فناوری
۱۰۸	۸۸-ز	حمایت مالی مستقیم از مراکز و شرکت‌های کوچک و متوسط بخش خصوصی برای انجام تحقیقات توسعه‌ای
۱۰۹	۸۹-هـ	افزایش یکنواخت سرمایه‌گذاری دولت در امر پژوهش و فناوری به میزان حداقل دو درصد تولید ناخالص داخلی از محل بودجه عمومی دولت و یک درصد هزینه عملیاتی شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت تا پایان برنامه چهارم
۱۱۰	۹۰	معافیت‌های مالیاتی و عوارض، سرمایه‌گذاری خارجی و... واحدهای پژوهشی و فناوری و مهندسی مستقر در پارک‌های علم و فناوری

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۱۱	۹۲	افزایش نسبت سهم دولت در هزینه‌های آموزش عالی بخش دولتی به بودجه عمومی دولت (بر مبنای هزینه سرانه) در مقایسه با برنامه سوم
۱۱۲	۹۳-الف	واریز هزینه دریافتی از متقاضیان توسط دستگاه‌های اجرایی دارای واحد آموزش عالی وابسته به حساب درآمد اختصاصی بابت پذیرش دانشجو در مقطع کاردانی و اختصاص درآمد مزبور آن به اجرای دوره‌های مزبور
۱۱۳	۹۳-ب	۱. واریز هزینه دریافتی از داوطلبان توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی بابت برگزاری دوره‌های تخصصی شبانه و ... به حساب درآمد اختصاصی ۲. تأمین شهریه دانشجویان خاص (جانبا، فرزندان شاهد و ...) از محل اعتبار ردیف خاص توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
۱۱۴	۹۳-ج	پرداخت تسهیلات اعتباری به صورت وام بلند مدت قرض الحسنه به صندوق‌های رفاه دانشجویان
۱۱۵	۹۳-د	واگذاری اعتبار خاص در اختیار صندوق رفاه دانشجویان بابت حمایت از دانشجویان آن دسته از مؤسسات آموزش عالی غیردولتی که صندوق رفاه دانشجویان آن‌ها تشکیل نشده است.
۱۱۶	۹۳-و	تأمین بخشی از هزینه‌های دانشگاه پیام نور از محل اعتبارات بودجه عمومی
۱۱۷	۹۳-ز	اعطای یارانه سود اعتبارات بانکی به طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه ایجاد و توسعه واحدهای آموزش عالی
۱۱۸	۹۵-الف	محاسبه هزینه‌های اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی برای احداث، توسعه، تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی، پرورشی و ... به عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی
۱۱۹	۹۵-ب	معافیت اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی که اموال خود را به آموزش و پرورش و ... انتقال می‌دهند از پرداخت هرگونه عوارض و مالیات نقل و انتقال
۱۲۰	۹۶-و	اصلاح نظام پرداخت معلمان متناسب با میزان بهره‌وری و کیفیت خدمات آن‌ها
۱۲۱	۹۶-ز	تأمین بخشی از هزینه‌های ارتقای سطح آموزشی و تحصیلی معلمان
۱۲۲	۹۶-ل	پیش‌بینی تسهیلات و امکانات لازم برای نوسازی، مقام سازی و ... فضاهای آموزشی
۱۲۳	۹۷-الف	خرید خدمات آموزشی، صدور مجوزهای استخدامی و اقدام‌های رفاهی برای تأمین، جذب و نگهداشت نیروی انسانی مورد نیاز مناطق کمتر توسعه یافته
۱۲۴	۹۷-ب	فراهم کردن امکانات مناسب برای رفع محرومیت‌های آموزشی و توسعه آموزشی در مناطق کمتر توسعه یافته کشور از طریق گسترش مدارس شبانه‌روزی، ...
۱۲۵	۹۷-ج	ایجاد و گسترش اماکن و فضاهای آموزشی - پرورشی و ورزشی
۱۲۶	۹۸-الف	اجاره به وزارت آموزش و پرورش جهت دریافت اجاره از اماکن و فضاهای آموزشی در فرصت‌هایی که از آن‌ها استفاده نمی‌کند

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۲۷	۹۸-ب	تلفی کردن درآمد حاصل از اجاره اماکن و فضاهای آموزشی توسط وزارت آموزش و پرورش به عنوان درآمد اختصاصی آن در لوایح بودجه سنواتی به دستگاه مزبور
۱۲۸	۹۹-الف	اجازه به دستگاه‌ها جهت اختصاص درصدی از اعتبارات جاری و عمرانی خود برای اجرای دوره‌های آموزشی ضمن خدمت
۱۲۹	۱۰۰	پرداخت معادل سهم واریزی اعضای صندوق ذخیره فرهنگیان توسط دولت (در ردیف اعتباری خاص در بودجه سالانه)
۱۳۰	۱۰۲	مکلف بودن دستگاه‌ها به اختصاص درصدی از اعتبارات هزینه‌ای برای طراحی و اجرای دوره‌های آموزشی ضمن خدمت کارکنان خود
۱۳۱	۱۰۵-الف	اخذ حق امتیاز و حق فرکانس در مقابل اجازه ایجاد شبکه‌ها و ارائه خدمات ارتباطی توسط بخش خصوصی و تعاونی
۱۳۲	۱۰۵-هـ	تأمین بخشی از هزینه و تضمین ارائه خدمات پایه ارتباطی و فناوری اطلاعات در نقاط محروم

بخش دوم- حفظ محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای

فصل پنجم- حفظ محیط زیست

۱۳۳	۱۰۹	تنظیم و برقرار آموزش‌های عمومی و تخصصی محیط زیست در کلیه واحدهای آموزشی و مراکز آموزش عالی، حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش محیط زیست
۱۳۴	۱۱۰-ج	تأمین اعتبارات لازم جهت تکمیل کلیه شبکه‌های و تأسیسات جمع‌آوری و تصفیه فاضلاب در چند استان
۱۳۵	۱۱۱-ب	اتخاذ تمهیدات لازم برای خارج کردن کلیه موتورسیکلت‌ها و خودروهای فرسوده از رده
۱۳۶	۱۱۱-ج	افزایش جرایم راهنمایی و رانندگی مرتبط با تخلفات منجر به آلودگی هوا در کلیه شهرها
۱۳۷	۱۱۵	اقدام دستگاه‌های اجرایی برای کاهش اعتبارات هزینه‌ای دولت و اعمال سیاست‌های مصرف بهینه منابع پایه به وسیله اجرای برنامه مدیریت سبز
۱۳۸	۱۱۷-الف	تهیه و اجرای برنامه جامع حفاظت، احیا، بازسازی ذخایر و رفع آلودگی و ضوابط بهره‌برداری پایدار از محیط‌های دریایی کشور
۱۳۹	۱۱۷-ب	تشکیل «صندوق ملی محیط زیست» به منظور تقلیل آلاینده‌های زیست محیطی و تأمین بودجه آن از طریق بودجه عمومی دولت و کمک‌های بخش‌های غیردولتی
۱۴۰	۱۲۰	(ماده ۱۰۴ بند ب) کمک به سازمان‌های غیردولتی حامی محیط زیست (ماده ۱۰۴ قسمت ۲ بند ز) تعمیر و اصلاح خودروها و اتوبوس‌های دچار نقص فنی متعلق به شهرداری تهران (ماده ۱۰۴، قسمت ۴ بند ز) تخصیص مبلغ بیست میلیارد ریال به سازمان محیط زیست برای کمک به تعمیر و اصلاح خودروها و موتورسیکلت‌های دارای نقص فنی و محتاج نیاز به کمک مالی برای اقدام لازم

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۴۱	۱۲۳-و	توسعه و تجهیز شبکه‌های زیربنایی جهت آماده سازی عرصه‌های مختلف سرزمین برای پذیرش فعالیت‌های جدید

فصل ششم- آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای

۱۴۲	۱۲۳-ز	توسعه مناطق مرزی با هدف تقویت همگرایی ملی و پیوند مناطق مرزی با اقتصاد ملی و فراملی
۱۴۳	۱۲۸	اختصاص نسبت معینی از درآمدهای واریز شده به خزانه معین هر استان (به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و تصویب هیأت وزیران) در قالب بودجه سالانه به تأمین بودجه همان استان
۱۴۴	۱۳۰	ابلاغ درآمدها و واگذاری دارایی‌های استانی پیش‌بینی شده توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌ها که سرجمع آن‌ها در قانون بودجه مشخص شده است، در قالب ردیف‌ها و عناوین مستقل و به تفکیک هر استان
۱۴۵	۱۳۲	ایجاد و راه‌اندازی نهادهای مالی و پولی استانی شامل بانک‌های توسعه استانی و بررسی‌های تخصصی کالا با مشارکت بخش خصوصی در استان‌ها
۱۴۶	۱۳۳	وصول اقلام درآمدی شامل: کلیه مالیات‌های مستقیم (به استثنای مالیات بر شرکت‌های دولتی)، مالیات برکالاها و خدمات به استثنای حقوق ورودی، آن دسته از درآمدهای حاصل از مالکیت دولت که وصول آن‌ها در همه استان‌ها عمومیت دارد، خدمات ارائه شده در استان‌ها و اخذ شده توسط دستگاه‌های اجرایی استانی به استثنای، جرایم و خسارات در استان‌ها، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای به استثنای نفت و گاز و پتروشیمی و فراورده‌های نفتی، از طریق خزانه‌داری کل و واریز به خزانه معین هر استان جهت اجرای وظایف جاری و عمرانی هر استان
۱۴۷	۱۴۰-الف	پیش‌بینی اعتبارات لازم در لوایح بودجه سنواتی برای پیشگیری، امداد رسانی، بازسازی و نوسازی مناطق آسیب دیده در حوادث غیرمترقبه
۱۴۸	۱۴۰-ب	اجازه اخذ وام توسط وزارت کشور از محل منابع قرض‌الحسنه و سایر منابع بانکی برای در اختیار قرار دادن آن به مالکان واحدهای آسیب دیده در حوادث غیرمترقبه و تضمین بازپرداخت آن توسط دولت و پرداخت مابه‌التفاوت سود و کارمزد تسهیلات اعطایی توسط دولت (و منظور نمودن آن در لوایح بودجه سنواتی)
۱۴۹	۱۴۰-ج	ایجاد شرایط لازم برای بیمه شدن ۵۰ درصد از محصولات کشاورزی، دامداری، صنایع دستی، شیلات، ابنیه عمومی، تأسیسات شهری و روستایی، ساختمان‌های مسکونی، تجاری و صنعتی

فصل هفتم- ارتقای سلامت و بهبود کیفیت زندگی

۱۵۰	۱۴۱-ب	تهیه و اجرای برنامه‌های آموزشی لازم به منظور ارتقای فرهنگ و سواد تغذیه‌ای جامعه توسط وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، سایر وزارتخانه‌های آموزشی و سازمان صدا و سیما
-----	-------	--

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۵۱	۱۴۱-ج	تخصیص منابع اعتباری، تسهیلات بانکی و یارانه‌ای لازم برای تولید، تأمین، توزیع و مصرف مواد غذایی در جهت دستیابی به سبب مطلوب غذایی و تأمین منابع لازم برای ترویج غذای سالم در قالب میان وعده غذایی دانش آموزان و همچنین کمک غذایی برای اقشار نیازمند براساس مصوبه شورای عالی سلامت و امنیت غذایی
۱۵۲	۱۴۴	ارائه تسهیلات لازم برای معرفی توانائی‌ها، عرضه و بازاریابی خدمات سلامت و آموزش پزشکی و تولیدات، تجهیزات و فرآورده‌های پزشکی و دارایی توسط وزارت بهداشت و درمان آموزش پزشکی برای حضور مؤثر در عرصه بازارهای جهانی و تبدیل ایران به مرکز رفع نیازهای سلامت و پزشکی منطقه، طوری که ارز حاصل از صادرات خدمات و تولیدات مزبور به ۳۰ درصد مصارف ارزی بخش بهداشت و درمان در سال پایانی برنامه چهارم برسد.
۱۵۳	۱۴۵-الف	اداره بیمارستان‌های پیشنهادی دانشگاه‌های علوم پزشکی، به صورت هیأت امنای یا شرکتی
۱۵۴	۱۴۹-ج	تعریف و اجرای خدمات بیمه پایه درمانی روستاییان معادل مناطق شهری
۱۵۵	۱۵۰	درمان فوری و بدون قید و شرط مصدومان حوادث و سوانح رانندگی در مراکز بهداشتی و درمانی و واریز عوارض ناشی از حق بیمه شخص ثالث، لرنشین، مازاد که توسط شرکت‌های بیمه تجاری پرداخت می‌شود، به درآمدهای اختصاصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و توزیع آن بین سازمان‌های بیمه‌گر توسط این وزارتخانه

فصل هشتم - ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی

۱۵۶	۱۵۲-الف	گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین اجتماعی در ابعاد جامعیت - فراگیر و اثر بخشی
۱۵۷	۱۵۲-ب	اعمال سیاست‌های مالیاتی با هدف باز توزیع عادلانه درآمدها
۱۵۸	۱۵۲-د	طراحی برنامه‌های ویژه اشتغال، توانمندسازی، آموزش مهارت‌های شغلی، جلب مشارکت‌های اجتماعی مهارت‌های زندگی به ویژه برای جمعیت‌های سه دهک پایین درآمدی
۱۵۹	۱۵۲-و	امکان تأمین غذایی سالم و کافی در راستای سبب مطلوب غذایی و تضمین بهداشتی، درمانی و توانبخشی رایگان، تأمین مسکن ارزان قیمت، همچنین حصول اطمینان از قرار گرفتن جمعیت کم‌تر از ۱۸ سال تحت پوشش آموزش عمومی رایگان برای خانوارهای واقع در سه دهک پایین درآمدی
۱۶۰	۱۵۲-ط	طراحی روش‌های لازم برای افزایش بهره‌وری و درآمد روستائیان و اشتغال در فصول بیکاری روستائیان به صورت حمایت از صندوق قرض الحسنه اشتغال روستایی
۱۶۱	۱۵۲-الف	افزایش پوشش بیمه‌های اجتماعی با توجه خاص به روستاییان و مشاغلان شهری که تاکنون تحت پوشش نبوده‌اند
۱۶۲	۱۵۳-ب	پوشش کامل جمعیتی صددرصد، از نظر بیمه همگانی پایه خدمات درمانی

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۶۳	۱۵۳-ج	تأمین بیمه خاص برای حمایت از زنان سرپرست خانوار و افراد بی‌سرپرست با اولویت کودکان بی‌سرپرست
۱۶۴	۱۵۳-هـ	تمهید سازوکار مناسب جهت بازپرداخت بدهی دولت به سازمان‌های بیمه‌ای طوری که ضمن عدم ایجاد بدهی جدید، کل بدهی دولت تا پایان برنامه چهارم تسویه شود.
۱۶۵	۱۵۴-و	بازتوانی آسیب دیدگان اجتماعی و فراهم کردن زمینه بازگشت آن‌ها به جامعه
۱۶۶	۱۶۸	اختصاص ۳ درصد از سپرده‌های قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی به بانک‌های کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن (هر بانک یک درصد) برای اعطای تسهیلات به طرح‌های کشاورزی، دامپروری احداث ساختمان و مسکن تکمیل طرح‌های صنعتی و معدنی بخش غیردولتی که ویژگی عمده آن‌ها اشتغالزایی باشد
۱۶۷	۱۶۹	انجام برنامه‌ریزی و اقدام لازم توسط نظام بانکی کشور طوری که همواره پس از کسر ذخایر قانونی و احتیاطی سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز که حداکثر از بیست درصد آن تجاوز نمی‌کند، حداقل ۷۰ درصد بقیه به صورت تسهیلات در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی به منظور ایجاد فرصت‌های شغلی جدید به صورت بدون بهره قرار گیرد
۱۶۸	۱۷۰-ب	تأسیس صندوق‌های غیردولتی ضمانت به منظور حمایت از تولید، توزیع و صادرات کالا و خدمات فرهنگی، هنری سینمایی، مطبوعاتی و ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی
۱۶۹	۱۷۰-ج	احصا و ارتقای سهم بخش فرهنگ، براساس شاخص‌های مورد نظر در اقتصاد ملی و منظور کردن رشد متناسب در بودجه‌های سالانه
۱۷۰	۱۷۰-د	تصویب و ابلاغ استانداردهای بهره‌مندی نقاط مختلف کشور از فضاهای فرهنگی، ورزشی، هنری و گردشگری و توزیع و تأمین اعتبارات ملی و استانی فصول مربوطه
۱۷۱	۱۷۰-هـ	توسعه ساختارها و زیربنای لازم برای رشد تولید و توزیع این محصولات توسط بخش خصوصی
۱۷۲	۱۷۰-ح	حمایت یا مشارکت با هنرمندان و مجموعه‌دارانی که قصد ایجاد موزه شخصی آثار هنری، خویش یا کتابخانه را دارند
۱۷۳	۱۷۰-ط	حمایت از اشخاص حقیقی و حقوقی که در چارچوب مقررات در توسعه فضاهای مجازی فرهنگی، هنری و مطبوعاتی در محیط‌های یارانه و اینترنتی فعالیت می‌کنند.
۱۷۴	۱۷۰-ی	کلیه دستگاه‌های موضوع ماده ۲۴۷ این لایحه مجازند در طول برنامه چهارم نیم درصد از اعتبارات خود را برای انجام امور فرهنگی، هنری، سینمایی و مطبوعاتی اختصاص دهند
۱۷۵	۱۷۰-ل	تأمین حداکثر تا ۵۰ درصد هزینه‌های ساخت و تجهیز مراکز فرهنگی و هنری نیمه تمام توسط بخش غیردولتی
۱۷۶	۱۷۰-م	اجازه در اختیار گذاشتن امکانات و فضاهای فرهنگی و هنری و ورزشی متعلق به دستگاه‌ها به متقاضیان
۱۷۷	۱۷۲-الف	ساخت و بازسازی سینما توسط شهرداری در شهرهای بیش از پانزده هزار جمعیت با مشارکت بخش خصوصی

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۷۸	۱۷۲-ب	تأمین زمین مناسب برای ساخت سینما و مجتمع فرهنگی در شهرک‌های جدید الاحداث برعهده وزارت مسکن و شهرسازی
۱۷۹	۱۷۳	تهیه و اصلاح شاخص‌های فرهنگی کشور توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۸۰	۱۷۴-ج	حمایت از پژوهش‌های راهبردی و بنیادی در زمینه اعتلای معرفت دینی و توسعه فعالیت‌های قرآنی
۱۸۱	۱۷۴-س	حمایت از هیأت‌های مذهبی و تشکل‌های دینی
۱۸۲	۱۷۷-الف	حمایت از انجام مطالعات بنیادی و کاربردی در عرصه فرهنگ سازی، پژوهش و آموزش و اطلاع رسانی با تکیه بر علوم فناوری و هنر
۱۸۳	۱۷۷-ب	تجهیز کتابخانه‌های عمومی کشور با تألیفات منتشره درباره آرا و اندیشه‌های امام خمینی
۱۸۴	۱۷۷-ج	حمایت از تولید آثار علمی، هنری و ادبی در زمینه سیره امام خمینی
۱۸۵	۱۷۷-د	حمایت از برنامه‌های صداوسیما با محتوای بزرگداشت سیره و آرای امام خمینی
۱۸۶	۱۷۷-و	حمایت از پایان نامه‌های تحصیلات تکمیلی مرتبط با موضوع امام خمینی
۱۸۷	۱۷۷-ز	شناسایی، بازسازی، حفظ و نگهداری اماکن، میادین و خیابان‌هایی که مهم‌ترین وقایع انقلاب اسلامی را شاهد بوده و استفاده از مراکز فرهنگی، هنری و عمومی برای انتشار سیره عملی امام خمینی
۱۸۸	۱۷۸-الف	حمایت از پژوهش‌های عملی و بین رشته‌ای در زمینه ایران شناسی و گزارش‌ها و کتب در زمینه مذکور
۱۸۹	۱۷۸-ب	بررسی و گردآوری نظام یافته تاریخ شفاهی، گویش‌ها، لهجه‌ها، آداب و رسوم و عناصر فرهنگ ملی و بومی
۱۹۰	۱۷۸-ج	حمایت از گسترش منابع و اطلاعات به خط و زبان فارسی و تدوین و تصویب استانداردهای ملی و بین‌المللی نمایش الفبای فارسی در محیط‌های یارانه‌ای
۱۹۱	۱۷۸-ز	انجام پژوهش‌های لازم به منظور شناسایی اصول و ضوابط شکل‌گیری معماری ایرانی - اسلامی در شهرها و روستاها
۱۹۲	۱۷۹-هـ	حمایت و ایجاد زیر ساخت‌های لازم برای گسترش نهادهای غیردولتی در زمینه فرهنگ
۱۹۳	۱۷۹-و	حمایت از برگزاری مراسم‌ها، نشست‌ها، همایش‌ها، جشنواره‌های علمی فرهنگی و هنری و مسابقات ورزشی با هدف دوستی میان ملت‌ها و بزرگداشت یادبودها و مفاخر فرهنگی سایر کشورها
۱۹۴	۱۸۲-ب	زمینه سازی احداث موزه علوم و فناوری پارک‌های علمی و عمومی، موزه‌های کوچک فرهنگی، ورزشی، تاریخی، صنعتی، دفاع مقدس و نمایشگاه‌های معرفی دستاوردهای نوین صنعتی
۱۹۵	۱۸۲-ج	اقدام در جهت حمایت از تولیدکنندگانی که محصولات خود را متناسب با مزیت‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی کشور تولید می‌کنند.

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۹۶	۱۸۲-و	مجاز بودن دستگاه‌های اجرایی و مجریان طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برای طراحی، ساخت، نصب، نمایش آثار هنری متناسب با فرهنگی دینی، ملی و یادمان‌های دفاع مقدس، تا یک درصد از اعتبارات احداث بناها، تأسیسات و ساختمان‌های خود
۱۹۷	۱۸۳-ج	تهیه و تصویب ضوابط حمایتی اداری بانکی برای مؤسسات غیردولتی و نیز جذب سرمایه‌گذاران و مشارکت مؤسسات بین‌المللی بیمه برای گردشگری خارجی
۱۹۸	۱۸۳-د	فراهم کردن زمینه‌های لازم برای توسعه زیرساخت‌های اقامتی و پذیرایی توسط سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی و کمک به راه‌های دسترسی و مجموعه‌های میان راهی توسط بخش غیردولتی
۱۹۹	۱۸۳-ز	ایجاد و توسعه موزه‌های پژوهشی، تخصصی وابسته به دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط
۲۰۰	۱۸۳-ل	ایجاد و تجهیز پایگاه‌های علمی - تحقیقاتی در آثار تاریخی مهم کشور و مضامین اصلی مرتبط با موضوع میراث فرهنگی و ایجاد ظرفیت‌های لازم برای همکاری علمی و اجرایی با مراکز دانشگاهی، موزه‌ها و مؤسسات تحقیقات داخلی و خارجی
۲۰۱	۱۸۳-م	طراحی، تدوین و برقراری خدمات الکترونیکی و رایانه‌ای برای ایرانگردی و جهانگردی
۲۰۲	۱۸۳-ع	تأسیس صندوق احیا و بهره‌برداری از بناها و اماکن تاریخی فرهنگی قابل احیا
۲۰۳	۱۸۳-ف	اجازه واگذاری یا اجاره بناهای تاریخی فرهنگی در مالکیت دستگاه‌های اجرایی با کسب مجوز از سازمان میراث فرهنگی کشور و اختصاص بودجه آن به این دستگاه‌ها برای پژوهش، حفاظت، احیا و معرفی میراث فرهنگی مرتبط با خود هزینه
۲۰۴	۱۸۴-ب	واریز جرائم اخذ شده از حفاری‌های غیرمجاز و قاچاقچیان اموال تاریخی و فرهنگی به خزانه و اختصاص بخشی از آن به عنوان پاداش به کاشفان اموال قاچاق و افراد کمک کننده در این زمینه تأمین هزینه‌های مربوط به تقویت امر حفاظت از میراث فرهنگی
۲۰۵	۱۸۵-د	تملک بافت قدیمی و سنتی منطقه جماران (محدوده منتهی به حسینیه جماران و بیت امام خمینی) توسط شهرداری و در اختیار گذاشتن آن در اختیار مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی برای تبدیل آن به مجموعه فرهنگی، همچنین اجازه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی و نهادهای انقلابی برای در اختیار گذاشتن املاک این محدوده که در مالکیت آن‌ها است،
۲۰۶	۱۸۷-ج	تحت پوشش قرار گرفتن اصحاب فرهنگ و هنر که شغل خود را از دست می‌دهند به مدت سه سال و در نظر گرفتن اعتبارات مربوط در بودجه‌های سنواتی صندوق بیمه بیکاری
۲۰۷	۱۸۸-الف-۱	انجام پشتیبانی‌های مالی، تشکیلاتی و سازمانی و قوانین و مقرراتی از ورزش کشور براساس سند راهبردی نظام جامعه توسعه تربیت بدنی و ورزش

ردیف	ماده و بند	شرح
۲۰۸	۱۸۸-الف-۴	تهیه و تصویب ایجاد باشگاه‌های ورزش دانش آموزی و دانشجویی، ایجاد مراکز تربیت بدنی و تندرستی و احداث مراکز سر پوشیده با اولویت دانش آموزان و دانش جویان دختر در جوار مدارس و دانشگاه‌ها، توسط وزارتخانه‌های آموزش و پرورش علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی
۲۰۹	۱۸۸-الف-۸	افزایش سرانه فضاهای ورزشی حداقل به یک متر مربع تا پایان برنامه چهارم
۲۱۰	۱۸۸-ب	اجازه دستگاه‌های موضوع ماده ۲۴۷ این لایحه برای تخصیص یک درصد از اعتبارات خود برای انجام امور تربیت بدنی و ورزش
۲۱۱	۱۸۸-د	اجازه وزارت جهاد کشاورزی به واگذاری زمین خارج از مناطق چهارگانه محیط زیست و کشاورزی به بخش خصوصی برای احداث اماکن ورزشی
۲۱۲	۱۸۸-و	ضرورت خرید زمین با کاربرد ورزشی با هماهنگی سازمان تربیت بدنی، توسط وزارت مسکن و شهرسازی و واگذاری آن‌ها به صورت رایگان به سازمان تربیت بدنی و به قیمت تمام شده به بخش خصوصی
۲۱۳	۱۸۸-ز	محاسبه تعرفه حق الثبت و هزینه‌های عملیاتی ثبتی مربوط به نقل و انتقالات اماکن، باشگاه‌های ورزشی و ورزشگاه‌ها با تأیید سازمان تربیت بدنی برای تأسیسات و اماکن فرهنگی و آموزشی
۲۱۴	۱۸۸-ح	تقویت و پشتیبانی باشگاه‌های حرفه‌ای، تشکلهای و بخش‌های خصوصی به وسیله حمایت اداری، مالی و منابع انسانی به گونه‌ای که تا پایان برنامه سهم بخش غیردولتی و باشگاه‌های خصوصی در توسعه ورزش قهرمانی حداقل به ۵۰ درصد افزایش یابد و تمام فعالیت‌های اجرایی و تأمین منابع ورزش حرفه‌ای توسط این بخش‌ها صورت گرفته و حمایت‌های دولتی به پشتیبانی قانونی و اداری و تسهیلاتی و کمک‌های اعتباری موردی محدود شود.
۲۱۵	۱۸۹	تلقی وجوهی که توسط اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی صرف احداث و تکمیل فضاها، اماکن و باشگاه‌های ورزشی و ارائه خدمات ورزشی می‌شود یا به عنوان کمک به سازمان تربیت بدنی، کمیته ملی المپیک ایران، فدراسیون‌ها، هیأت‌ها و انجمن‌های ورزشی و تربیت بدنی نیروهای مسلح به عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی
۲۱۶	۱۹۰	اختصاص درآمدهای ناشی از برگزاری مسابقات ورزشی، فروش بلیط و استفاده از اماکن ورزشی به عنوان درآمد اختصاصی سازمان تربیت بدنی در بودجه‌های سنواتی
۲۱۷	۱۹۱-ب	توسعه خطوط مواصلاتی، راه‌های مرزی و ارتقای مراودات و تبادل اطلاعات با کشورهای منطقه و همسایگان
بخش پنجم - تأمین مطمئن امنیت ملی فصل دهم - امنیت ملی		
۲۱۸	۱-۱۹۳	تقویت مؤلفه‌های بنیه دفاعی با تأکید مدرن سازی و هوشمندسازی تجهیزات، ارتقای منابع انسانی و سیستم‌های فرماندهی

ردیف	ماده و بند	شرح
۲۱۹	۲-۱۹۳	ارتقای فناوری‌های نوین و هوشمند و سیستم‌های اطلاعاتی در به کار گیری سامانه‌های دفاعی به ویژه سامانه‌های الکترونیکی، هوا و فضا، دریایی و پدافند هوایی
۲۲۰	۳-۱۹۳	بهینه سازی و بهبود ساختارهای چابک و پاسخگو در دفاع ملی
۲۲۱	۵-۱۹۳	نوسازی و بازسازی و بهبود صنایع دفاعی با نگرش به سامانه و فرایندهای صنعتی نوین
۲۲۲	۱۰-۱۹۳	ارتقای معیشت کارکنان نیروهای مسلح
۲۲۳	۱۹۸-ب	تنظیم و اعطای کمک‌های توسعه‌ای به کشورهای هدف به منظور ایجاد بازارها برای کالاهای ایران و صدور خدمات فنی و مهندسی در چارچوب قوانین بودجه‌های سالانه
۲۲۴	۱۹۹	اجازه ایجاد شرکت‌های صنعتی و خدماتی بامشارکت طرف‌های داخلی و خارجی به منظور تأمین نیازهای نیروهای مسلح
۲۲۵	۲۰۰	مکلف بودن دولت نسبت به تأمین واگذاری تسهیلات اعتباری، بانکی، زمین، تغییر کاربردی و ایجاد حریم جهت انتقال پادگان‌ها و مراکز نظامی و کارخانجات بزرگی صنعتی دفاع از شهرهای بزرگ متناسب با نظر وزارت دفاع و پشتیبانی
۲۲۶	۲۰۱-الف	تلقی شدن هزینه‌هایی که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی صرف تقویت و توسعه پاسگاه‌های نیروی انتظامی و رده‌های مقاومت ارتش بیست میلیونی می‌شود به عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی
۲۲۷	۲۰۱-ج	تمهید اعتبارات لازم برای تحقق ۵۰ درصد از طرح جامع ارتش بیست میلیونی
۲۲۸	۲۰۱-هـ	معافیت رده‌های مقاومت بسیج و کانون‌های فرهنگی - ورزشی بسیج در ساختمان‌های جدیدالاحداث از پرداخت حق انشعاب، آب، برق، گاز و یک خط تلفن
۲۲۹	۲۰۳	اجازه وزارت دفاع و پشتیبانی در صورت تأیید مقام رهبری در واگذاری و فروش عرصه و اعیان پادگان‌ها و سایر اماکنی که در تملک یا تصرف قانونی آن‌ها است در محدوده شهری قرار دارد و لحاظ آن به عنوان درآمد اختصاصی
۲۳۰	۲۰۴	اجازه نیروهای مسلح و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح برای عقد قرارداد و پیمانکاری پروژه‌ها و طرح‌های عمرانی و اختصاص عواید حاصل از آن به عنوان درآمد اختصاصی آن دستگاه
۲۳۱	۲۰۷-الف	در نظر گرفتن اعتبار به منظور مواجهه با حوادث غیرمترقبه در بودجه‌های سنواتی و اختصاص آن به تعداد حوادث غیرمترقبه
۲۳۲	۲۰۷-ب	ارائه وام از منابع قرض‌الحسنه سیستم بانکی و در صورت عدم تکافو ارائه تسهیلات مورد نیاز از محل سایر منابع بانکی به مالکان واحدهای مسکونی، تجاری، صنعتی، معدنی و کشاورزی خسارت دیده ناشی از حوادث غیرمترقبه و لحاظ مابه‌التفاوت سود و کار مزد تسهیلات اعطایی در بودجه‌های سنواتی و تضمین بازپرداخت تسهیلات اعطایی توسط دولت
۲۳۳	۲۰۷-ج	ایجاد شرایط لازم برای تحت پوشش قرار گرفتن ۵۰ درصد محصولات کشاورزی، دامداری، صنایع دستی، شیلات، ابنیه عمومی، تأسیسات شهری و روستایی، ساختمان‌های مسکونی، تجاری و صنعتی برای مواجهه با حوادث غیرمترقبه

ردیف	ماده و بند	شرح
فصل یازدهم - توسعه امور فضایی		
۲۳۴	۲۱۵	تخصیص ۵۰ درصد درآمدها و سازمان‌های وابسته به قوه قضاییه به عنوان کمک به قوه قضاییه و لحاظ آن در بودجه‌های سنواتی
۲۳۵	۲۱۶-الف	بهینه سازی فضاهای فیزیکی مراکز وابسته به سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی با اولویت توسعه کانون‌های اصلاح و تربیت

بخش ششم - نوسازی دولت و ارتقای اثر بخشی حاکمیت

فصل دوازدهم - نوسازی دولت و ارتقای اثر بخشی حاکمیت

۲۳۶	۲۲۵-ب	تشکیل واحد سازمانی مناسب برای تقویت و حمایت از بخش غیردولتی
۲۳۷	۲۲۷-الف	توسعه کاربرد فناوری‌های نوین اداری و اطلاعات در دستگاه‌های اجرایی
۲۳۸	۲۳۰-ب	کاهش سالانه حداقل سه درصد از تصدی‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی دولت
۲۳۹	۲۳۰-ج	۱. ممنوعیت شروع هر نوع طرح و پروژه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سطوح ملی و استانی ۲. اعتبارات فصول مربوط به صورت وجوه اداره شده برای توسعه بخش غیردولتی از همان فصل اختصاص خواهد یافت.
۲۴۰	۲۳۰-د	ممنوعیت مشارکت و سرمایه‌گذاری‌های جدید شرکت‌های دولتی در سایر شرکت‌ها و سازمان‌ها و تفکیک و تکتیر آن‌ها
۲۴۱	۲۳۰-و-۱	کاهش ۵ درصد از تعداد کل کارکنان دولت در پایان برنامه چهارم
۲۴۲	۲۳۰-و-۲	مجموع استخدام‌های جدید در بخش دولتی حداکثر ۵۰ درصد کل تعداد کارکنانی است که از خدمت خارج می‌شوند
۲۴۳	۲۳۰-ز	ایجاد و اداره هر گونه مهمانسرا، زائرسرا ... توسط دستگاه‌ها ممنوع است و تا پایان سال سوم برنامه این واحدها به بخش غیردولتی واگذار می‌شوند.
۲۴۴	۲۳۰-ح	کلیه خدماتی که در حال حاضر توسط دستگاه‌های اجرایی برای کارکنان خود در زمینه‌های مختلف نظیر سرویس رفت و آمد و...، از سال سوم با پرداخت یارانه مستقیم انجام خواهد شد و واحدهای ذی‌ربط منحل می‌شوند.
۲۴۵	۲۳۱-د	تأمین بار مالی ناشی از متناسب سازی تعداد کارکنان هر دستگاه از محل فروش اموال منقول و غیرمنقول دستگاه‌های اجرایی و اعتبارات پیش‌بینی شده در بودجه عمومی
۲۴۶	۲۳۲-ب	شمول مزایای تأمین اجتماعی صندوق بازنشستگی کشوری و سازمان بیمه خدمات درمانی به مستخدمان پیمانی
۲۴۷	۲۴۷	۱. افزایش حقوق کلیه کارکنان و بازنشستگان دولت در ابتدای هر سال متناسب با نرخ تورم و بهره‌وری نیروی کار ۲. اجازه دستگاه‌های جهت صرف ۷۰ درصد از اعتباراتی که از محل اصلاح ساختار و کاهش نیروی انسانی به دست می‌آید به عنوان فوق‌العاده کار غیرمستمر به کارکنانی که خدمت برجسته انجام می‌دهند.

جدول ۲: فهرست احکام بودجه‌ای در لایحه برنامه چهارم توسعه (سازمان و مدیریت دولت، حوزه حقوقی بودجه و...)

ردیف	ماده و بند	شرح
۱	۳-ب	تعلق نفت تولیدی به شرکت ملی نفت ایران با وضع حقوق دولتی
۲	۳۴-هـ	ارائه جداول دریافت و پرداخت‌های ارزی به همراه لوایح بودجه سالانه
۳	۳۵-الف	پیش‌بینی طرح‌های بیع متقابل دستگاه‌ها و مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و بانک‌ها در لوایح بودجه سالانه
۴	۶۳	تدوین نظام فنی و اجرایی کشور و اجرای آن در تمامی دستگاه‌ها
۵	۶۴	۱. درج اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لوایح بودجه و تصویب آن توسط مجلس شورای اسلامی ۲. مبادله موافقتنامه طرح‌ها برای یک بار در طول دوران طرح
۶	۹۲	۱. اداره دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی و فرهنگستان‌های تخصصی براساس آیین‌نامه‌ها و مقررات اداری و مالی استخدامی و تشکیلاتی خاص مصوب هیأت‌های امانا بدون الزام به رعایت قانون محاسبات عمومی، استخدام کشوری و... ۲. اعتبارات هزینه‌ای از محل بودجه عمومی دولت، براساس قیمت تمام شده به دستگاه‌های مزبور اختصاص می‌یابد. ۳. اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای اختصاص یافته این مؤسسات کمک تلقی می‌شده و پس از پرداخت به هزینه قطعی منظور می‌شود.
۷	۱۰۸	در نظر گرفتن ارزش‌های اقتصادی منابع طبیعی و زیست محیطی و هزینه‌های ناشی از آلودگی و تخریب محیط زیست در امکان‌سنجی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۸	۹۴	مستثنا بودن نحوه هزینه اعتبارات جاری و اختصاصی برنامه تحقیقات دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی از شمول قوانین و مقررات عمومی به جز ماده ۲۱ قانون محاسبات عمومی
۹	۱۲۱	اجرای سند ملی آمایش سرزمین از ابتدای برنامه چهارم که در برگیرنده سه سطح کلان، بخشی و استانی بوده و جهت‌گیری فعالیت‌ها و طرح‌ها براساس این سند
۱۰	۱۲۹	برنامه‌های عمرانی و آن دسته از وظایف دولت که نتایج کار برای آن از محدوده استان فراتر نباشد و باید در قالب بودجه استانی تأمین اعتبار شود.
۱۱	۱۳۱-الف	تنظیم بودجه استان‌ها براساس سند ملی توسعه استان و مبادله آن به عنوان بودجه سالانه استان میان رئیس شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
۱۲	۱۳۱-ب	سند بودجه سالانه استان شامل اهداف کمی استان شاخص‌های هدف هر بخش، اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای استان است.

ردیف	ماده و بند	شرح
۱۳	۱۳۱-ج	طرح‌های ملی که منافع آن شامل چند استان یا کل کشور می‌شود توسط دستگاه‌های اجرایی ملی اجرا خواهد شد
۱۴	۱۳۱-د	تهیه نظام تنظیم بودجه استان در چارچوب سند ملی توسعه استان توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی
۱۵	۱۳۸-د	اتخاذ تدابیر لازم برای تحقق آن قسمت از درآمدهای عمومی و اختصاصی دولت در استان که توسط دستگاه‌های اجرایی استانی وصول و به خزانه واریز می‌شود (درآمد استانی، و پیشنهادهای منابع جدید درآمد توسط شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان)
۱۶	۱۳۸-و	بررسی و تأیید بودجه پیشنهادی سالانه استان
۱۷	۱۳۸-ز	بررسی و توزیع اعتبارات عمرانی استانی مصوب بین فصول و برنامه و طرح‌های عمرانی و دستگاه‌های اجرایی استانی به تفکیک شهرستان براساس پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان
۱۸	۱۳۸-ح	بررسی و توزیع اعتبارات جاری دستگاه‌های اجرایی استان به تفکیک برنامه و فصول هزینه
۱۹	۱۳۹	تعیین ترکیب کمیته تخصیص اعتبار استانی
۲۰	۱۸۶-ب	تهیه و تصویب آیین‌نامه توزیع اعتبارات و کمک‌های دولتی به نهادها و سازمان‌های غیردولتی بخش فرهنگی
۲۱	۲۲۰	تعریف نقش و وظایف دولت در حوزه‌های «امور حاکمیتی» «امور تصدی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و خدماتی»، «امور زیربنایی» و «امور تصدی‌های اقتصادی»
۲۲	۲۲۱	تعیین نحوه اجرای وظایف دولت درحوزه‌های فوق (ماده ۲۲۰)
۲۳	۲۲۲-الف	طراحی مجدد تشکیلات کلان دستگاه‌های اجرایی و وزارتخانه‌ها متناسب با سیاست‌ها و احکام برنامه و تجربه سایر کشورها
۲۴	۲۲۲-ب	واگذاری تصدی‌های قابل واگذاری دستگاه‌های دولتی در امور توسعه و عمران شهر و روستا همراه با منابع مالی ذی‌ربط به شهرداری‌ها و دهیاری‌ها
۲۵	۲۲۳-الف	واگذاری وظایف اجرایی (قابل واگذاری) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به دستگاه‌های اجرایی در سطوح ملی و استانی
۲۶	۲۲۳-ب	فراهم کردن سازوکار لازم برای تغییر نظام بودجه‌ریزی از روش موجود به روش عملیاتی و هدفمند و به صورت قیمت تمام شده
۲۷	۲۲۴-الف	مطالعه هدف، وظایف و عملکرد وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها، مؤسسات و نظایر آن‌ها با هدف پالایش وظایف و مأموریت‌های دستگاه‌های مذکور و ... به نحوی که تا پایان برنامه چهارم حداقل ۲۰ درصد از توسعه سازمانی دولت طی دو دهه اخیر کاهش یابد.
۲۸	۲۲۴-ب	ممنوعیت ایجاد وزارتخانه، مؤسسه دولتی، نهاد عمومی غیردولتی، شرکت دولت و...
۲۹	۲۲۴-ج	ادغام کلیه واحدهای سازمانی هر وزارتخانه (به استثنای شرکت‌های دولتی) در سطح استان، شهرستان، بخش و... در یک واحد سازمانی
۳۰	۲۲۴-د	بازنگری و تجدید ساختار داخلی دستگاه‌های اجرایی
۳۱	۲۲۴-هـ	بازنگری و تجدید ساختار سازمانی کلیه واحدهای استانی، شهرستانی و ... دستگاه‌های اجرایی

ردیف	ماده و بند	شرح
۳۲	۲۲۸-ب	بازنگری و بازمهندسی فرایندها و روش‌های انجام کار در دستگاه‌ها
۳۳	۲۲۸-هـ	طراحی و استقرار نظام مطلوب پرداخت حقوق و جبران خدمت کارکنان دولت
۳۴	۲۲۹	۱. مشخص کردن قیمت تمام شده آن دسته از فعالیت‌ها و خدماتی که قابلیت تعیین قیمت تمام شده دارند توسط کلیه دستگاه‌های اجرایی و اعطای اختیارات لازم به مدیران ذی‌ربط برای اجرا ۲. اجازه جابه‌جایی فصول و برنامه‌ها و اعتبارات هزینه‌ای توسط دستگاه‌های مذکور ۳. کمک تلقی کردن اعتباراتی که براساس قیمت تمام شده در اختیار واحدها قرار می‌گیرد.
۳۵	۲۳۰-الف	کاهش حجم تصدی‌ها و افزایش مشارکت مردم در اداره امور کشور و کوچک‌سازی دولت از طریق مشارکت مردم
۳۶	۲۳۰-هـ	تعیین اهداف کمی برنامه خصوصی سازی شرکت‌های دولتی و سقف اعتبارات آن‌ها در قوانین بودجه سالانه به نحوی که نسبت اعتبارات شرکت‌های دولتی و بودجه کل کشور به تولید ناخالص داخلی هر ساله حداقل دو درصد کاهش یابد
۳۷	۲۳۴	۱. تعیین تکلیف کارکنان دستگاه‌های اجرایی و واحدهایی که بیش از ۵۰ درصد از سهام. دارایی یا مالکیت آن‌ها به بخش غیردولتی واگذار می‌شود براساس آیین‌نامه ۲. کارکنانی که رابطه استخدامی آن‌ها با دستگاه اجرایی ذی‌ربط قطع می‌شود می‌تواند با حفظ سوابق استخدامی تابع مقررات صندوق بازنشستگی مربوط باشند.
۳۸	۲۳۵	تدوین ضوابط مربوط جهت تقویت نظم و انضباط اداری و مالی در نظام اداره امور کشور و صرفه‌جویی در اعتبارات هزینه‌ای دولت و ارزیابی دستگاه‌های اجرایی بر مبنای آن
۳۹	۲۴۱	تصویب و اجرای مقررات مالی و استخدامی سازمان انرژی اتمی بدون الزام به رعایت قانون محاسبات عمومی و قانون استخدام کشور و سایر مقررات عمومی
۴۰	۲۴۲	سازماندهی و اجرای کلیه عملیات اجرایی، طرح‌های تملک‌دارایی‌های سرمایه‌ای و سرمایه‌گذاری بر مبنای اسناد ملی توسعه بخشی، استانی و ویژه (فرابخشی)
۴۱	۲۴۲-د	اقدام‌ها و عملیاتی که در جهت تحقق هدف‌های پیش‌بینی شده در اسناد توسعه بخشی، استانی و فرابخشی ضرورت اجرا می‌یابند در لایحه بودجه سالانه کل کشور درج و به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد
۴۲	۲۴۲-هـ	تنظیم بودجه سنواری دستگاه‌های اجرایی بر مبنای اسناد ملی توسعه
۴۳	۲۴۲-و	تنظیم بودجه سنواری دستگاه‌های استانی بر مبنای اسناد توسعه استانی
۴۴	۲۴۳	تنفیذ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت برای دوره برنامه چهارم توسعه
۴۵	۲۴۵	ارائه گزارش نظارت و ارزیابی پیشرفت هر سال برنامه تا پایان آذر ماه سال بعد توسط رئیس جمهور

شناسنامه گزارش	شماره مسلسل: ۶۸۹۳
عنوان گزارش: درباره لایحه برنامه چهارم توسعه (۱): نظام بودجه‌ریزی و پیوند بین برنامه و بودجه (ویرایش دوم)	
نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه ناظر علمی: دکتر علی اکبر شبیری‌نژاد	
تهیه و تدوین: محمد قاسمی	
واژه‌های کلیدی: ۱. نظام بودجه‌ریزی (Budgeting System) ۲. برنامه و بودجه (Plan & Budget)	
منابع و مآخذ تهیه گزارش: ۱. دفتر مطالعات برنامه و بودجه، «بودجه‌ریزی در ایران (مسائل و چالش‌ها)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره انتشار ۴، ۱۳۸۱. ۲. شبیری‌نژاد، علی‌اکبر؛ گستره مالی و ساختار بودجه‌ای ایران، نشر نی، ۱۳۷۵. ۳. لایحه برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.	